

Capitolul 2

Calculul economic și competențele antreprenoriale

2.1 Semnificația calculului economic

Apelul la o formă de comparare a rezultatelor, scopurilor urmărite, cu mijloacele utilizate reprezintă o dimensiune a acțiunii umane, de vreme ce raritatea mijloacelor îl determină pe individul care acționează să urmărească atingerea celui mai înalt valorizat scop de pe scara sa de valori. O comparare directă, subiectivă a alternativelor se realizează în cazul evaluării bunurilor de consum, iar în această situație este singura posibilă, datorită caracterului pur subiectiv al valorii, al importanței ordinale atașate acestora. Procesele de producție extrem de simple, cu un număr redus de etape de producție, sunt deschise de asemenea evaluării directe, într-o economie autarhică sau care se află încă în faza schimbului direct de bunuri.

O structură de producție complicată, cu etape de producție numeroase, care utilizează factori de producție cu grade diferite de specificitate și substituibilitate necesită un numitor comun de exprimare a relevanței, a adecvării factorilor de producție în calitate de mijloace pentru atingerea scopurilor concurente. Cum procedeele productive au durate de timp diferite, pentru evaluarea comparativă a rentabilității acestora este necesar, de asemenea, ca preferințele temporale ale indivizilor să își găsească o expresie unitară.

Schimburile indirecte – în care bunurile și serviciile de toate ordinele, atât bunurile de consum, cât și factorii de producție mai apropiați de etapa finală de consum sau mai îndepărtați, sunt schimbate pe anumite cantități din același bun, mijlocul de efectuare a schimburilor – permit calcularea atât a încasărilor, cât și a cheltuielilor, exprimate acum într-un numitor comun, ținându-se cont de dimensiunea temporală a acțiunii. Apare astfel posibilitatea cercetării adecvării diverselor mijloace la atingerea scopurilor într-o structură complexă de producție sau spre care se țintește.

Posibilitatea oferită antreprenorilor de a recurge la un calcul economic prospectiv, ce utilizează propriile estimări anticipative, nu reprezintă garanția succesului. Astfel, *ex post*, unii antreprenori pot constata, în urma confruntării competitive pentru factorii de producție și pentru resursele monetare ale consumatorilor, că demersul lor s-a soldat cu o pierdere antreprenorială: au supralicitat factorii de producție în raport cu prețul pe care consumatorii au fost dispuși să îl ofere. Structura coerentă a prețurilor pentru factorii de producție poate să fie, astfel, infirmată de alegerile consumatorilor. Piața nu oferă o rezolvare deplină a acestui fenomen al anticipării antreprenoriale eronate, și nici nu poate, incertitudinea fiind o categorie a acțiunii umane. Există însă un mecanism de selecție naturală, neîntreruptă a acelor antreprenori care au anticipat relativ mai bine dorințele cele mai urgente ale consumatorilor.

Într-o economie cu antreprenori-capitaliști distincți în etape succesive de producție, evaluarea directă a factorilor de producție – prin aprecierea importanței lor în calitate de mijloace pentru atingerea scopului final, bunul de consum – nu este posibilă; pentru simplul fapt că nu există o unitate de măsură intersubiectiv recognoscibilă a satisfacției; în plus, producătorii din etape succesive diferă între ei: fiecare trebuie să îi „convingă” pe vânzătorii de factori de producție că întrebuințarea pe care el o va da acestora va fi mai apreciată de către consumatori decât utilizarea pe care le-o vor da concurenții săi. Toate acestea sunt rezolvate de existența monedei și apelul la calculul monetar.

În ce măsură se atinge echilibrul general pe piață este o chestiune secundară. Calculul economic reprezintă instrumentul necesar, dar nu și suficient, pentru o anticipare antreprenorială corectă, care este trăsătura definitorie a echilibrului. În absența acestui instrument, simpla constatare a stării de echilibru, cu alte cuvinte, stabilirea de către fiecare persoană: consumator, antreprenor-capitalist, proprietar de factori de producție a faptului că alegerea făcută privind utilizarea resurselor proprii a fost cea mai bună posibil, date fiind condițiile pieței, devine, într-o economie complexă, imposibilă.

Într-o singură situație ar putea, în principiu, să fie depășită această dificultate a alocării resurselor: atunci când, consideră Ludwig von Mises, abstracție făcând de elementul timp, factorii de producție sunt fie total specifici, fie sunt substituibili în

anumite proporții date. Explicația a ce înseamnă acest „abstracție făcând de elementul timp” ne conduce însă la identificarea unui model nu numai nerealist, dar inutil pentru problema în discuție.

Contextul unei economii cu factori de producție total specifici este mai îndepărtat, decât pare la prima vedere, de realitate. De pildă, presupuziția specificității depline ar cere ca și serviciile forței de muncă să fie total specifice. Însă, ca o dovadă a libertății specifice umane de alegere și a constatării empirice că relaxarea reprezintă un bun de consum, indivizii își pot alocă timpul între muncă și relaxare (*leisure*). Pe baza cărui principiu s-ar realiza alocarea propriilor resurse corporale către muncă, respectiv relaxare? Într-o economie complexă, în care alocarea factorilor de producție este realizată de către proprietarii lor în urma comparării în termeni monetari a costurilor de oportunitate și a veniturilor anticipate, timpul destinat relaxării face, de asemenea, obiectul unei comparații. Persoana umană compară utilitatea marginală a unei anumite perioade de timp destinate relaxării (ca bun de consum) cu utilitatea marginală estimată a sumei de bani la care renunță implicit, prin reducerea comparativă a timpului de muncă. Dacă acceptăm existența unei economii complexe, capitaliste, în care toți factorii de producție sunt total specifici, inclusiv timpul de muncă și cel de relaxare sunt strict delimitați pentru fiecare persoană în parte, și presupunând că nu există monedă, se ridică întrebarea firească: pe baza cărui principiu are loc remunerarea proprietarilor factorilor de producție, ca sursă a veniturilor prin intermediul cărora pot accede la bunurile de consum?

În această interpretare, specificitatea factorilor de producție devine o chestiune pur tehnologică, care, prin natura ei, nu poate oferi un răspuns problemelor economice, de pildă *cât anume* să se producă dintr-un bun în *prezent* și cât în *viitor*? Ocolirea calculului economic ar presupune stabilirea – anterioară, pe baza unui calcul economic, la care renunț ulterior – a unui plan intertemporal de alocare a factorilor de producție și a timpului. Aceasta este echivalent cu a postula o economie uniform repetitivă, a cărei relevanță este nulă pentru cadrul economic schimbător al realității și pentru explicarea alocării factorilor de producție. Specificitatea deplină îmi indică doar calea tehnologică necesară de urmat, dacă doresc să ajung la un anumit bun. Nu impune și nici nu poate să

realizeze acest lucru, căci astfel s-ar substitui alegerii umane, un anumit curs al evenimentelor.

Substituibilitatea perfectă, în anumite proporții tehnologic determinate și fixe, pe lângă dificultatea mai sus menționată, se dovedește incompatibilă cu accepțiunea procesului de producție, ca o conlucrare între cel puțin doi factori de producție. Dacă factorii de producție pot fi substituiți între ei, fără inconveniente tehnologice, înseamnă că există realmente un singur factor de producție. În acest caz, cum putem face diferența între factorul de producție și bunul obținut, în final, bun de consum?

Acestor caracteristici ale factorilor de producție li se adaugă, după cum menționa Joseph T. Salerno, problema suplimentară generată de perioadele de producție diferite asociate variatelor metode tehnologice și necesității de a stabili în ce măsură este fezabil un proces de producție mai scurt sau unul mai lung. Astfel, el scrie: „Deoarece acțiunea umană însăși implică raritatea ineradicabilă a elementului timp, ca și a celorlalte resurse, va exista întotdeauna posibilitatea aproape inepuizabilă de a acumula capital și de a prelungi structurile economice de producție, multiplicând astfel la nesfârșit posibilitățile tehnice de combinare a factorilor de producție”⁵³.

Ludwig von Mises abordează problema calculului economic – necesarmente monetar – în prima parte a lucrării sale *Human Action*, prezentând-o ca pe o dimensiune a acțiunii umane, ce poate fi atinsă în circumstanțele îndeplinirii unor anumite condiții: proprietate privată asupra factorilor de producție, diviziune socială a muncii și mijloc general de efectuare a schimburilor (moneda). El notează: „Calculul monetar este steaua polară a acțiunii desfășurate în sistemul social de diviziune a muncii. El este busola omului care se angajează în producție. Acesta calculează pentru a distinge domeniile de producție remunerative de cele neprofitabile, acelea pe care consumatorii suverani este plauzibil să le aprobe, de acelea pe care este plauzibil să le dezaprobe. Fiecare pas din sfera activităților antreprenoriale face obiectul verificării cu ajutorul calculului monetar. Premeditarea acțiunii planificate devine calculul comercial făcut în avans al costurilor și

---

⁵³ Joseph T. Salerno, *De ce este „imposibilă” o economie socialistă*, <http://misesromania.org/articole/salerno/impsoc.htm>

încasărilor anticipate. Stabilirea retrospectivă a rezultatului acțiunii trecute devine contabilizare a profiturilor și a pierderilor”⁵⁴.

Totodată, el subliniază: „Calculul economic este problema fundamentală pentru înțelegerea tuturor problemelor numite îndeobște economice”⁵⁵. În același timp, adaugă: „Civilizația noastră este inseparabil legată de metodele calculului economic. Ea ar pieri dacă am abandona această unealtă atât de prețioasă a acțiunii”⁵⁶.

Astfel, calculabilitatea acțiunii umane transcede sfera alocării factorilor de producție, pentru a deveni, din perspectiva misesiană, motorul evoluției societății.

2.2 Ludwig von Mises și argumentul calculului economic

Articolul lui Ludwig von Mises cu titlul „Calculul economic în societatea socialistă”⁵⁷, publicat în 1920 a atins câteva obiective de o mare importanță: furnizarea unui argument imbatabil împotriva posibilității raționalității economice socialiste, clarificarea unor aspecte fundamentale ale funcționării reale a pieței, oferirea unui argument împotriva intervenției statului în economie, adițional argumentului clasic misesian al inadecvării mijloacelor la scopuri.

Ludwig von Mises neagă, din considerente pur economice, capacitatea unei societăți socialiste închise de a se angaja într-o planificare rațională a alocării resurselor, care presupune o modalitate de găsire *ex ante* a celor mai adecvate utilizări ale lor destinate satisfacerii cererii consumatorilor și de verificare *ex post* a corectitudinii deciziei inițiale, în așa fel încât o structură complexă (cu multiple etape), coerentă, de producție să fie menținută sau creată. Absența proprietății private asupra factorilor de

---

⁵⁴ Ludwig von Mises, *Human Action*, p. 230

⁵⁵ *Ibidem*, p. 200

⁵⁶ *Ibidem*, p. 230

⁵⁷ Publicat cu titlul original *Die Wirtschaftsrechnung im sozialistischen Gemeinwesen*, în *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* 47, 1920, p. 86-121, a fost tradus în engleză cu titlul *Economic Calculation in the Socialist Commonwealth* (1935). În limba română, Ludwig von Mises, *Calculul economic în societatea socialistă*, http://misesromania.org/articole/mises/mises_romana/20calc.htm

producție face imposibilă apariția unor prețuri pentru aceștia, astfel încât calculele de rentabilitate, de comparare a alternativelor de utilizare a lor, a veniturilor și a cheltuielilor exprimate într-o unitate de calcul comună (moneda), nu mai pot fi utilizate.

Astfel, noțiunea însăși de „economie planificată” își pierde conținutul economic, de vreme ce întocmirea unui plan de alocare a resurselor într-o economie cu o structură complexă a capitalului implică recurgerea la contabilizarea intrărilor și ieșirilor, cu alte cuvinte realizarea unui calcul economic. După cum subliniază Ludwig von Mises, „Paradoxul <<planificării>> este că nu poate planifica, datorită absenței calculului economic. Ceea ce se numește economie planificată nu este nici un fel de economie. Este doar un sistem de bâjbâire prin întuneric. Nu se pune problema unei alegeri raționale a mijloacelor, în vederea celei mai adecvate cu putință atingeri a obiectivelor ultime urmărite. Ceea ce se numește planificare conștientă este tocmai eliminarea acțiunii conștiente, îndreptate spre un scop”⁵⁸.

Argumentul lui Ludwig von Mises este aplicabil atât unei economii socialiste, cât și unei economii, presupuse, desigur, cu un singur proprietar de factori de producție, care are intenția să construiască o structură de producție complexă. Dificultatea principală cu care se confruntă planificatorul central în socialism este absența prețurilor pentru factorii de producție aflați pe diferite trepte în procesul de producție, cu alte cuvinte imposibilitatea de a calcula importanța lor relativă în atingerea scopurilor. Referindu-se la dificultatea insurmontabilă cu care se confruntă planificatorul central, Ludwig von Mises scrie: „Problema care ne preocupă nu este dacă directorul va fi sau nu în măsură să anticipeze condițiile viitoare. Ceea ce afirmăm este că directorul nu poate calcula din punctul de vedere al propriilor sale judecăți actuale de valoare și al propriilor sale anticipări actuale ale condițiilor viitoare, indiferent care ar fi acestea”⁵⁹.

Încercarea de copiere a mecanismului competitiv al pieței, prin trasarea unor recompense/penalizări directorilor de întreprinderi care ar licita pentru factorii de producție, la rândul lor niște substitute pentru profitul/pierderea de pe piață, nu rezolvă problema calculului economic. Rezultatele incitativelor astfel create se încadrează în

---

⁵⁸ Ludwig von Mises, *Human Action*, p. 700

⁵⁹ *Ibidem*, p. 699

spațiul definit de planul general, fără ca pentru acesta să putem beneficia de avantajele calculului economic. În fond, criteriul de judecare a profitabilității unui proces de producție nu este cel de respectare strictă a unui plan, ci trebuie să vedem în ce măsură planul însuși de producție s-a dovedit adecvat în raport cu satisfacerea nevoilor de consum efective (a cererii). Cu privire la socialismul de piață, Joseph T. Salerno scrie: „Lipsa de semnificație a acestor așa-zise <<prețuri parametrice>> ale socialismului de piață și incapacitatea lor de a duplica structura prețurilor de piață sunt o consecință a faptului că ele sunt în întregime condiționate de recompensele, penalizările și celelalte aranjamente instituite de posesorii monopolisti ai factorilor de producție (planificatorii) pentru a ghida comportamentul managerilor de care dispun. Dar un asemenea sistem de incitative manageriale este el însuși un produs al minții umane individuale, care ar trebui să rezolve ea însăși problema evaluării factorilor de producție, înainte chiar de a spera, măcar, să determine structura adecvată de incitative (devenită, prin urmare, superfluă)”⁶⁰.

Ludwig von Mises consideră că sistemul pieței nu este un sistem al managerilor, ci unul antreprenorial, având funcția principală de alocare a factorilor de producție aflați în proprietate potrivit propriilor anticipări. În acest sens, el subliniază: „Piața unei societăți capitaliste desfășoară, de asemenea, toate acele operațiuni prin care bunurile de capital sunt alocate diferitelor ramuri industriale. Antreprenorii și capitaliștii înființează corporații și alte firme, le dezvoltă sau le reduc dimensiunile, le dizolvă sau le fuzionează cu alte întreprinderi; ei cumpără și vând acțiuni și obligațiuni ale corporațiilor noi sau deja existente, ei acordă, retrag și recuperează credite; pe scurt, ei desfășoară toate acele activități a căror totalitate se numește piață de capital și financiară. Tranzacțiile acestea financiare ale promotorilor și speculatorilor sunt cele ce direcționează producția spre canalele în care ea satisface, în modul cel mai adecvat, cele mai intense dorințe ale consumatorilor. Piața ca atare este constituită din aceste tranzacții. Dacă le eliminăm pe acestea, nu mai rămânem cu nimic din piață. Ceea ce ne rămâne este un fragment care nu poate exista separat și care nu poate funcționa ca piață”⁶¹.

Odată ce se înțelege faptul că, în sens larg, antreprenoriatul este coextensiv sferei acțiunii umane, adică individul trebuie să ia decizii privind alocarea resurselor în

---

⁶⁰ Joseph T. Salerno, *op. cit.*

⁶¹ Ludwig von Mises, *Human Action*, p. 708

conformitate cu previziunile sale într-un cadru al incertitudinii limitate, dificultățile cu care se confruntă economia socialistă nu mai pot fi explicate apelând la argumentul lipsei de inițiativă. Inițiativă există totdeauna - în sensul urmării propriului interes de sporire a bunăstării personale - problema este că individul are nevoie de resurse aflate în proprietatea sa, pe baza cărora să poată acționa. Și avem în vedere nu numai etapa finală de consum, de fapt vârful aisberg-ului numit structură de producție. Bunurile de consum, menționează Ludwig M. Lachmann, reprezintă doar rezultatul intenționat, dorit, al unui întreg efort productiv pentru susținerea căruia este nevoie de o alocare intertemporală adecvată a unor factori de producție eterogeni, cu grade diferite de complementaritate și substituibilitate⁶². Apare, prin urmare, problema calculului economic.

Este bine să menționăm faptul că, pentru Ludwig von Mises, necesitatea logică a calculului economic decurge tocmai din caracteristicile mai sus menționate ale factorilor de producție, este, așadar, un „dat” al universului în care trăim și de care trebuie să ținem seama dacă dorim să ne atingem scopurile specifice. Tocmai din acest motiv el discută, pentru prima dată, această problemă în prima parte a lucrării sale *Human Action*, dedicată fundamentelor pe care va clădi ulterior corpul științei economice. La Murray N. Rothbard, de asemenea, regăsim în primul capitol din *Man, Economy and State* referiri repetate, cu toate că nu foarte evidente, la necesitatea unei comensurări cantitative, fără de care știința economică fundamentată pe subiectivitatea individului riscă să devină o simplă curiozitate pur intelectuală, fără aplicabilitate în realitate. Doar într-un univers în care factorii de producție sunt total specifici sau în care ar fi substituibili în anumite proporții tehnologic stabilite, scrie Ludwig von Mises, ne putem dispensa de efectuarea unui calcul economic (abstracție făcând de modificările pe care le aduce cu sine factorul timp)⁶³.

Soluția misesiană la problema calculului economic se adresează raționalității; ea nu vizează procedee psihologice de cointeresare a directorilor de întreprinderi socialiste în rezultatele producției. Aspectul central este calculul economic cu cele două fațete ale sale: retrospectiv, utilizând prețurile trecute, ale obținerii factorilor de producție și cele de vânzare pe piață a bunului produs, pentru analizarea critică a acțiunii trecute, considerată

---

⁶² Ludwig M. Lachmann, *Capital and its Structure*, G. Bell and Sons, London, 1956

⁶³ Ludwig von Mises, *op. cit.*, p. 207

ca punct de plecare pentru fundamentarea deciziilor de (dez)investire viitoare – continuarea activității cu menținerea/restrângerea/sporirea capacităților productive ori renunțarea la statutul de antreprenor-promotor și angajarea ca salariat etc. – pentru care folosirea prețurilor viitoare anticipate este indispensabilă, respectiv calcul economic prospectiv.

Ludwig von Mises nu respinge nicidecum dimensiunea antreprenorială, numai că el o vede subordonată existenței și distribuției drepturilor de proprietate asupra factorilor de producție. Proprietatea asupra factorilor de producție este un pas preliminar dobândirii drepturilor de proprietate asupra bunurilor de consum ce servesc satisfacerii preferințelor consumatorilor. Este evidentă astfel importanța existenței unui principiu generalizabil, prin urmare non-agresiv, de apropiere.

Obiectivul comitetului de planificare nu poate fi setat identic cu cel al producătorilor pe piață, și anume satisfacerea celor mai urgente dorințe ale consumatorilor, întrucât acestea sunt dependente de contextul proprietății. Aici apare întrebarea suplimentară referitoare la capacitatea de a deriva „importanța” relativă pentru factorii de producție din scara de valori pentru bunurile de consum, cu alte cuvinte, problema „imputării valorii”. Adițional: poate exista o scară unică de valori la nivel de societate? Nu. Această demonstrație anulează implicit întrebarea dacă este posibil să aflăm aceste preferințe ale consumatorilor. Nu putem vorbi despre scări de valori ale consumatorilor în absența clarificării drepturilor de proprietate, fapt pe care îl accentuează Dan Mahoney: „... noțiunea de raritate a unui bun particular din punct de vedere economic trebuie să includă o referire la *proprietatea* acestui bun, nu doar la cantitatea fizică limitată a acestui bun relativ la dorințe. Din această perspectivă economică are raritatea – cu alte cuvinte, dispoziția proprietarului unui bun de a-l schimba pentru un alt bun – o semnificație centrală pentru procesul deciziei economice (calcularea, compararea veniturilor anticipate cu costurile prospective într-un numitor comun), pentru a decide atât *cum* să producem un anumit lucru, cât și *ce* să producem”⁶⁴.

---

⁶⁴ Dan Mahoney, *Ownership, scarcity, and economic decision making*, în *Quarterly Journal of Austrian Economics*, vol. 5, nr. 1, (Spring, 2002), p. 55

Ludwig von Mises presupune chiar a fi depășită problema cunoașterii dorințelor celor mai urgente ale consumatorilor, asumând cazul cel mai facil, anume când obiectivul îl reprezintă atingerea dorințelor planificatorului central. În fond, și prima situație poate fi integrată aici, de vreme ce nu există nici o modalitate economică de a afla dacă alocarea factorilor de producție de către planificator a fost adecvată sau nu.

Cu toate că articolul lui Ludwig von Mises *Calculul economic în societatea socialistă* a fost scris în 1920, iar argumentele sale reluate în *Human Action* din 1949, 1966, 1998, o vreme argumentul calculului economic nu a fost asimilat, în pofida faptului că subiectul era de mare actualitate. Dovadă stau, în acest sens, articolele scrise de către economiști austrieci din zilele noastre, apărute în *Review of Austrian Economics*, care readuc în actualitate argumentul misesian, singurul care demonstrează imposibilitatea teoretică, analitică de organizare într-o manieră rațională, în sensul de adecvare *ex ante* a mijloacelor la scopuri, a economiei socialiste, procedând la o comparație binevenită cu cel hayekian. Acesta din urmă a fost și este mai cunoscut; recunoaștem în literatura *mainstream* argumente bazate pe problematica informației dispersate, care sunt utilizate pentru a descrie funcționarea economiei de piață și pentru a justifica motivul pentru care aceasta este superioară economiei socialiste. Care sunt motivele reiterării menționate?

Actualitatea și importanța argumentelor legate de calculul economic și, indirect, de antreprenariat decurg din faptul că același tip de raționament se poate aplica, evident mai puțin „drastic”, și în cazul economiei intervenționiste sau al economiei în tranziție, ca exemple de tendințe de apropiere către, respectiv de depărtare de socialism. Prezența întreprinderilor de stat, cum este cazul regiilor de furnizare a utilităților publice, ce practică pseudo-prețuri (care nu reflectă dorințele consumatorilor), cu toate că sunt supuse, în general, rigorilor economiei de piață, introduc în sistemul de prețuri „insule de haos calculațional”. Se adaugă intervenția directă a statului în sistemul de prețuri prin impunerea unor prețuri minimale sau maximale, prin impozitarea producătorilor, ceea ce duce la modificarea producției oferite pieței în condiții de rentabilitate, prin impunerea de taxe vamale în scopul protejării producătorilor interni de concurența externă, prin practicarea unei politici inflaționiste etc. Toate aceste intervenții nu rămân fără urmări pentru calculul economic și pentru activitatea antreprenorială, în calea căreia se ridică astfel obstacole suplimentare, în plus față de incertitudinea asociată viitorului. Dacă nu

putem să „scăpăm” de această caracteristică (metodologic necesară pentru înțelegerea) a vieții umane, cel puțin să creăm un cadru propice anticipărilor cât mai corecte posibil.

În sistemul teoretic misesian, problema calculului economic se dovedește o lege economică total deosebită de celelalte. Ea nu își găsește, de pildă, o formulare în termeni contrafactuali (sau, clasic, *ceteris paribus*)⁶⁵. Pentru Ludwig von Mises, imposibilitatea calculului economic este o chestiune mai degrabă tehnică, ce l-ar afecta și pe un potențial monopolist privat, ca echivalent, însă doar economic, al planificatorului central. Astfel, demonstrația misesiană a imposibilității calculului economic într-o societate socialistă se încadrează în tabloul general al legilor economice neutre față de valori (*wertfrei*).

Importanța argumentului misesian depășește sfera criticii la adresa socialismului și, după cum vom vedea în punctele ulterioare, cea referitoare la haosul calculațional al intervenționismului. „Articolul furnizează rațiunea de a fi a sistemului prețurilor, a piețelor absolut libere, a inviolabilității proprietății private și a banilor neviciați”⁶⁶, apreciază Joseph T. Salerno, referindu-se la articolul din 1920 al lui Ludwig von Mises. Iar Murray N. Rothbard remarca, de asemenea, faptul că demersurile misesian și hayekian de rezolvare a problemei calculului economic circumscrise strict realității economice, caracterizate prin „incertitudine, modificare permanentă a datelor și cunoaștere dispersată”, reprezintă un „atac implicit la adresa relevanței conceptului însuși de echilibru general walrasian”⁶⁷.

În plus, aplicabilitatea argumentului misesian este mult mai largă decât pare la prima vedere, întrucât, subliniază Murray N. Rothbard, ea vizează orice situație în care este eliminată piața unui bun de capital, indiferent de modalitatea, agresivă (în socialism) sau non-agresivă (prin schimburi libere pe piață), în care are loc⁶⁸. Astfel, el consideră că o firmă unică – un supermonopol – pe piață „nu ar putea să calculeze datorită absenței

---

⁶⁵ Pentru o reinterpretare recentă a legilor economice în termeni contrafactuali, pe urmele analizei lui Frédéric Bastiat, vezi lucrarea lui Jörg Guido Hülsmann, *Facts and Counterfactuals in Economic Laws*, în *Journal of Libertarian Studies*, vol. 17, nr. 1, (Winter, 2003).

⁶⁶ Joseph T. Salerno, *op. cit.*

⁶⁷ Murray N. Rothbard, *Ludwig von Mises and Economic Calculation under Socialism*, în *The Logic of Action One*, Edward Elgar, Cheltenham, U.K., 1997, p. 398

⁶⁸ *Ibidem*, p. 405–406

pieței și, în consecință, ar suferi mari pierderi și dislocări”⁶⁹. Dacă socialismul își acoperă pierderile recurgând la agresiunea impozitării, în schimb supermonopolul pe piață s-ar dezintegra sub presiunea pierderilor. În dinamică, orice mișcare în direcția monopolizării, a eliminării piețelor pentru bunurile de capital este însoțită de probleme de calculabilitate, însă mai restrânse decât cele asociate monopolului deplin. Murray N. Rothbard ajunge la concluzia că piața însăși, prin dificultățile create de absența costurilor de oportunitate pentru bunurile de capital monopolizate, impune anumite limite monopolizării. Astfel, el subliniază că, „dacă problemele calculabilității încep să apară odată cu dispariția piețelor, acest fapt trasează o limită a pieței libere în calea nu numai a unei unice firme mari (*One Big Firm*), ci și a monopolurilor parțiale care elimină piețele”⁷⁰.

Hans-Hermann Hoppe discută de asemenea cazul în care, pe o piață liberă, se ajunge la o situație de monopol, la un singur ofertant al tuturor bunurilor, caz considerat, de altfel, foarte puțin probabil, istoric vorbind. În plus, monopolizarea nu elimină libertatea indivizilor de a-și utiliza în modul perceput ca fiind optim resursele proprii de muncă și veniturile obținute. Este această situație suboptimală? Hans-Hermann Hoppe consideră că nu; el ajunge la această concluzie apelând la criteriul rothbardian al preferinței demonstrate în acțiune, absența agresiunii instituționalizate fiind garantul demonstrării „adevăratelor” preferințe. Astfel, Hans-Hermann Hoppe scrie: „existența monopolurilor nu ne-ar permite să spunem decât atât: este clar că monopolistul în cauză nu a văzut nicio posibilitate de a-și spori venitul vânzându-și mijloacele de producție, sau o parte dintre ele, căci altfel ar fi făcut-o. Și nimeni altcineva nu a sesizat vreo șansă de a-și spori venitul licitând pentru factorii de producție ai monopolistului sau devenind la

---

⁶⁹ *Ibidem*, p. 406

⁷⁰ *Ibidem*. Aceeași observație apare la Dominick T. Armentano, *A Critique of Neoclassical and Austrian Monopoly Theory*, p. 10, <http://www.mises.org/etexts/armentanomonopoly.pdf>. Apărut inițial în *New Directions in Austrian Economics*, Louis M. Spadaro, ed., Sheed Andrews and McMeel, Kansas City, 1978, p. 94-110. „Această <<definiție>> a monopolului [în termeni de proprietate asupra resursei – n.ns.] pare, prin urmare, auto-destructivă din punct de vedere operațional. Poziția de monopol ar tinde să genereze inevitabile opțiuni iraționale în producție, de vreme ce antreprenorii nu ar avea nici o posibilitate obiectivă de a calcula <<costurile>>”. Să menționăm însă aici că îmbrățișarea abordării misesiene în termeni de preț de monopol nu rezolvă problema de calculabilitate cu care se confruntă proprietarul unic al resursei. În aceeași situație se găsește orice producător care întreprinde în procesul productiv un factor de producție total specific.

rândul său un capitalist economisind, transformând avuția privată folosită non-productiv în capital productiv sau unindu-și forțele cu ale altora, căci altfel ar fi făcut-o. Dar atunci, dacă nimeni nu a sesizat vreo șansă de a-și spori venitul fără a face apel la agresiune, ar fi evident greșit să vezi ceva în neregulă la un astfel de supermonopol. Dacă el ar lua ființă într-adevăr în cadrul creat de o economie de piață, acest lucru nu ar dovedi decât că supermonopolistul a oferit într-adevăr consumatorilor bunurile și serviciile cele mai intens dorite, în cel mai eficient mod”⁷¹.

Referitor la această problemă, Murray N. Rothbard și Hans-Hermann Hoppe se află pe poziții opuse. În timp ce Murray N. Rothbard, din dificultățile de calcul economic întâmpinate de monopolist, pare să sugereze o suboptimalitate a monopolului pe o piață liberă, întrucât problemele de calculabilitate se translatează la nivelul alocării resurselor și al satisfacerii consumatorilor, Hans-Hermann Hoppe subordonează calculul economic principiului etic al preferinței demonstrate în acțiune. Fără să apeleze la comparații interpersonale, asemenea lui Ludwig von Mises în teoria monopolului, Murray N. Rothbard pare astfel să deducă o incapacitate a monopolistului de a aloca economic rațional propriile resurse monopolizate. Argumentul rothbardian nu poate fi însă, cel puțin din punctul de vedere al unor economiști austrieci, utilizat în sens politic. Statul nu este îndreptățit etic să acționeze pentru „dizolvarea” monopolului și construirea unei piețe pentru factorii de producție monopolizați. Cu toate acestea, este importantă identificarea unei surse de suboptimalitate pe piața liberă. Cu privire la posibilitatea redusă a apariției unui monopol unic pe piață, Hans-Hermann Hoppe scrie: „Nu doar că este extrem de improbabil, empiric și teoretic, să aibă loc un proces de monopolizare, ci, chiar dacă ar avea loc, ar fi inofensiv din punctul de vedere al consumatorilor”⁷².

Preeminența argumentului calculului economic bazat pe proprietate este susținută și de Joseph T. Salerno, care subliniază natura economic diferită a problemei achiziției informației în raport cu acțiunea umană, care presupune alocarea de resurse rare pentru atingerea scopurilor considerate a fi cele mai urgente. În acest sens, el notează: „Cu alte cuvinte, procesul de anticipare și estimare anticipativă a structurilor viitoare ale prețurilor, în care descoperirea de noi informații poate juca un rol, este o fază

---

⁷¹ Hans-Hermann Hoppe, *A Theory of Socialism and Capitalism*, p. 180

⁷² *Ibidem*, p. 176

precompetitivă și *nonsocială*, care precede și condiționează, așadar, licitarea antreprenorială competitivă a factorilor de producție existenți și care se desfășoară exclusiv în sfera de cuprindere a intelctelor individuale. Funcția *socială* a competiției, pe de altă parte, este estimarea anticipativă obiectivă, în termeni monetari, a bunurilor de ordin superior, *sine qua non*-ul calculului antreprenorial al profitabilității planurilor alternative de producție. Astfel, competiția dobândește caracteristicile unui proces esențialmente social nu fiindcă ar presupune în mod necesar descoperirea de informații, care este inevitabil o sarcină individuală, ci deoarece, în absența prețurilor monetare, determinate competitiv, ale tuturor factorilor de producție, chiar posedând literalmente toată cunoașterea din lume, un individ ar rămâne incapabil să aloce în mod economic resursele productive, în cadrul unui sistem de diviziune socială a muncii”⁷³.

Hans-Hermann Hoppe subliniază că argumentul hayekian centrat pe dispersarea cunoașterii și inexistența prețurilor ca transmițători de informație în socialism lasă neexplicată existența altor forme de organizare socială, în care se remarcă un tip de luare centralizată a deciziilor, fără ca tarele de care este acuzat socialismul să se manifeste. Astfel, el scrie: „Famiile și firmele presupun de asemenea o planificare centrală. Capul familiei și proprietarul firmei construiesc de asemenea planuri care unifică utilizarea pe care alte persoane o pot da cunoașterii private de care dispun, cu toate acestea familiile și firmele nu dau impresia că ar împărtăși problemele socialismului. Pentru Mises, această observație nu ridică nici o dificultate: în socialism, proprietatea privată este *absentă*, în vreme ce familiile individuale și firmele private se *bazează* pe însăși *instituția* proprietății private”⁷⁴.

Hans-Hermann Hoppe restabilește ordinea cauzală firească: prețurile, cunoașterea care s-ar transmite prin acestea, sau care, am afirma aici, este relevantă pentru acțiune, este dependentă, la rândul său, de un context al proprietății. „A pretinde că problema este lipsa cunoașterii, după cum susține Hayek, înseamnă a confunda cauza cu efectul, sau premisa cu consecințele”⁷⁵, consideră Hans-Hermann Hoppe. Prețurile necesare

---

⁷³ Joseph T. Salerno, *op. cit.*

⁷⁴ Hans-Hermann Hoppe, *Socialism: A Property or Knowledge Problem?*, p. 144

⁷⁵ *Ibidem*

calculului economic reprezintă o informație publică, ce poate fi, în principiu, colectată, spre deosebire de informația „brută sau *extra-instituțională*”.

Dacă abordarea în termeni de proprietate, misesieni-rothbardieni, a problemei calculului economic oferă o interpretare și problemelor de direcționare a resurselor în contextul intervenționismului, Friedrich A. Hayek nu poate oferi o extindere a argumentului său, care să fie aplicabilă intervenției statului. Friedrich A. Hayek renunță, după cum observă Hans-Hermann Hoppe, la distincția tranșantă, operațională, fundamentală între agresiune și non-agresiune, dându-i o accepțiune tot în termeni de cunoaștere⁷⁶.

De asemenea, Dan Mahoney⁷⁷ pune sub semnul întrebării însăși posibilitatea de a vorbi despre preferințe ale consumatorilor în absența manifestării lor pe piață prin intermediul proprietății de care dispun, ca un fapt independent de chestiunea cunoașterii. Astfel, ipoteza cunoașterii preferințelor consumatorilor întâmpină dificultăți insurmontabile, întrucât manifestarea acestor preferințe depinde de proprietatea care le este negată, sau cel puțin restricționată. În acest sens, Dan Mahoney scrie: „Este important să subliniem că prețurile existente în capitalism nu transmit nici o informație privind procesul de luare a deciziei economice corecte; erorile în aprecierea viitorului pot avea loc și au loc în capitalism. Ele furnizează, mai degrabă, un instrument pentru realizarea unor aprecieri corecte privind mijloacele și scopurile. Acest lucru este posibil doar datorită *sursei* lor ce se găsește în proprietate, datorită naturii lor de proprietate asupra banilor ce trebuie să fie utilizată pentru a achiziționa un factor și care poate fi comparată cu cantitatea de proprietate asupra banilor ce poate fi obținută din vânzările sale. Nu contează cât de <<dispersată>> este cunoașterea unei anumite tehnici de producție. Vor fi aplicate doar acele tehnici ale căror prețuri sunt mai scăzute decât veniturile pe care se așteaptă să le aducă”⁷⁸.

Dan Mahoney susține în acest mod paradigma proprietății, misesiano-rothbardiană, în dezbaterea asupra calculului economic, cu o observație asemănătoare

---

⁷⁶ *Ibidem*, p. 148

⁷⁷ Dan Mahoney, *Proof that socialism cannot work*, Mises Daily Articles, June 28, 2001, <http://www.mises.org/story/716>

⁷⁸ *Ibidem*

cele făcute anterior de Hans-Hermann Hoppe, potrivit căreia distribuția proprietății (și instituțiile existente) afectează datele economice relevante.

2.3 George Reisman, socialismul și controlul universal al prețurilor

În lucrarea sa *Capitalism*⁷⁹, George Reisman prefațează discuția despre sistemul socialist cu o analiză a problemei calculului economic în acest sistem. Asemenea misesienilor, el accentuează rolul pe care îl are proprietatea privată în buna funcționare a economiei, pentru care calculul economic al rentabilității diverselor alternative de utilizare a resurselor este esențial. George Reisman discută și modul în care, prin intervențiile diverse ale statului, sunt afectate nu numai calculele economice de rentabilitate ale antreprenorilor-capitaliști, ci și calculele – comparații care nu se reduc întotdeauna la elementul pur monetar – pe care le face orice individ, salariat, consumator etc., care se confruntă cu raritatea resurselor și care trebuie să aleagă cea mai bună alternativă dintre cele care sunt, anticipativ, posibil de atins.

Trăsătura caracteristică a analizei lui George Reisman este aceea de a pune un semn de egalitate între efectele economice ale socialismului și efectele economice ale unui control universal al prețurilor⁸⁰. Astfel, el scrie: „Cel mai important principiu pe care trebuie să îl înțelegem cu privire la socialism este acela că *efectele sale economice sunt, în datele lor esențiale, identice cu cele care rezultă din controalele universale ale prețurilor*”⁸¹. Și continuă: „Identitatea economică fundamentală dintre socialism și controalele universale ale prețurilor constă în aceea că *ambele distrug proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și consecințele acesteia – motivul profitului și sistemul prețurilor*”⁸². Controlul prețurilor, consideră George Reisman, pe bună dreptate, îngrădește dreptul de proprietate privată, întrucât neagă proprietarului legitim dreptul de a utiliza bunul deținut în modul care i se pare cel mai adecvat. În fond, prin impunerea unor

---

⁷⁹ George Reisman, *op. cit.*, p. 268-282

⁸⁰ *Ibidem*, p. 267

⁸¹ *Ibidem*

⁸² *Ibidem*, p. 268

prețuri minime și/sau maxime, se schimbă contextul acțiunii – alte alternative par a fi, în noile condiții, profitabile. George Reisman subliniază în mod corect că „întregul sistem al prețurilor și toate legile și armonia sa depind de un lucru esențial: *respectarea drepturilor de proprietate privată și, astfel, a libertății oamenilor de afaceri de a acționa pentru propriul lor beneficiu*”⁸³.

Totodată, George Reisman ne amintește de rolul coordonator al prețurilor în ajustarea planurilor unui individ la cele ale tuturor celorlalți⁸⁴. Pe piață este posibilă calcularea estimativă a costurilor de oportunitate, impactul pe care propria alegere îl va avea asupra celorlalte alternative de utilizare a factorilor complementari de producție, lucru care, în socialism, nu este posibil pentru că, scrie George Reisman, „*în socialism este necesar să planifici producția întregului sistem economic ca un întreg indivizibil*”⁸⁵. Obstacolul îl constituie, în concepția sa, inabilitatea minții umane de a înțelege în dimensiune temporală conexiunile fizice și economice între diversele industrii și toate celelalte informații punctuale – de genul, care este modalitatea cea mai rentabilă de combinare a unor factori de producție, cu cât și cum va afecta creșterea producției dintr-un bun o altă ramură etc., aspecte la care, pe piață, se ajunge în urma efectuării unor calcule economice.

„*Însă planificarea sistemului economic ca un întreg indivizibil este pur și simplu imposibilă*”⁸⁶, subliniază George Reisman, accentuând aici mai mult complexitatea economiei, existența factorilor de producție care nu sunt perfect specifici și nici perfect substituibili. Argumentul central rămâne însă cel misesian, absența prețurilor factorilor de producție, care ar fi apărut în urma licităților de către proprietari concurenți. George Reisman subliniază mai mult capacitatea prețurilor în capitalism de a transmite informație, lucru care nu mai este posibil într-un sistem în care „diviziunea intelectuală a muncii lipsește”⁸⁷.

---

⁸³ *Ibidem*

⁸⁴ *Ibidem*, p. 270

⁸⁵ *Ibidem*, p. 271

⁸⁶ *Ibidem*, p. 272

⁸⁷ *Ibidem*

După cum bine știm, urmărirea consecințelor fixării unor prețuri minime sau maxime asupra rentabilității investițiilor private presupune existența unor prețuri în funcție de care analizăm, în primul rând, dacă se poate vorbi despre vreun impact. Astfel, dacă prețul maxim nu este mai scăzut decât prețul ce ar fi fost altminteri pe piață, nu afectează decizia investițională a producătorului, efectele lui pot fi indirecte, în sensul că aplicarea măsurii solicită fonduri, care sunt obținute prin impozitare și/sau inflație; măsura nu este neutră în raport cu sistemul economic al pieței, dar nu putem trasa efecte directe asupra sectorului respectiv. Problema principală pe care o ridică Ludwig von Mises este aceea că nu există nici o modalitate prin care un producător aflat în etapele mai îndepărtate de etapa finală de producție să poată estima prețul bunului de capital, costurile de producție ale acestuia, pentru a vedea dacă și în ce măsură controlul prețurilor impus de stat afectează rentabilitatea producției sale. Atâta timp cât este permisă proprietatea privată asupra factorilor de producție și activitatea productivă privată, putem anticipa că un control complet al prețurilor declanșează o „întrecere” între producătorii privați de a oferi bunuri noi, pentru care statul nu are încă fixat un preț. Există astfel motive să ne așteptăm că această libertate îngrădită va lua sfârșit în curând. De asemenea, putem considera că un control complet al prețurilor ne duce într-o situație diferită de amplificarea efectelor unui control parțial al lor. Dacă, prin fixarea unui preț maxim sau minim pe piață, se păstrează posibilitatea de a recurge la calcul economic, de a calcula pierderile etc., prin generalizarea controlului prețurilor, această posibilitate se pierde. În fond, denumirea de control general al prețurilor este inadecvată, de vreme ce nu mai există nici un preț al pieței, exceptând aici piața neagră. Am putea vorbi în cazul socialismului mai degrabă despre un control al producției, care rezultă din controlul etatist asupra proprietății, și fixarea de către stat a sumelor monetare la care sunt tranzacționate pe piață bunurile pe care el le produce.

George Reisman aduce în mod corect o dovadă istorică a ineficienței activității investiționale masive a modelului tipic de socialism aplicat, URSS. Anume că, mai devreme sau mai târziu, investiția sporită în bunuri de capital trebuie să se reflecte în creșterea producției de bunuri de consum și servicii, dacă a fost adecvată, lucru care nu s-

a întâmplat în realitate⁸⁸. El dorește astfel să sublinieze natura falimentară a unor investiții de stat discoordonate, cărora le lipsesc factorii de producție complementari.

2.4 Intervenționismul statal și „haosul calculațional”

În timp ce argumentul original al lui Ludwig von Mises este de sorginte strict economică, *wertfrei*, aplicarea acestuia la nivelul intervenționismului, al situației de implicare a statului pe o piață liberă, se sprijină atât pe argumente economice, de tipul suveranității consumatorului și selecției celor mai buni antreprenori pe piață, cât și pe cele etice. Murray N. Rothbard este cel care, în *Man, Economy, and State*, apoi în *Power and Market*, arată că probleme la nivelul calculului economic însoțesc activitatea oricărei întreprinderi de stat. Referindu-se la oferirea de către stat a unui serviciu „gratuit”, el scrie: „De vreme ce nu există prețuri [pentru bunurile și serviciile gratuite – n. ns.] și, prin urmare, o excludere a utilizărilor submarginale, statul nu poate în nici un caz, chiar dacă ar dori acest lucru, să aloce serviciile sale celor mai importante alternative și celor mai dornici cumpărători”⁸⁹. În continuare, precizează: „*Fiecare* întreprindere de stat introduce în economie propria insulă de haos; *nu este necesar să așteptăm socialismul pentru ca haosul să-și facă simțită prezența*; Nici o întreprindere de stat nu-și poate vreodată determina prețurile sau costurile, nici nu poate să aloce factorii de producție sau fondurile într-un mod rațional, în direcția maximizării bunăstării”⁹⁰.

Identificarea impactului pe care îl are o întreprindere de stat pe piață se bazează pe comparația cu o întreprindere privată. În primul rând, fondurile necesare începerii activității sunt, în cazul firmei private, rezultatul participării anterioare pașnice la structura de diviziune a muncii și de schimb a pieței. Menținerea pe piață și, eventual, dezvoltarea firmei în cauză se vor sprijini pe rezultatele pozitive ale activității sale (profituri) și/sau pe fonduri atrase prin mijloace voluntare. Obținerea profitului pe o piață

---

⁸⁸ *Ibidem*, p. 278

⁸⁹ Murray N. Rothbard, *Power and Market*, Sheed Andrews and McMeel, Kansas City, 1977, p. 174

⁹⁰ *Ibidem*, p. 180

liberă este strict condiționată de capacitatea antreprenorului de a anticipa corect/mai bine decât competitorii săi cele mai urgente nevoi ale consumatorului. Această decizie voluntară a capitalistului-antreprenor de a-și investi resursele financiare într-o anumită activitate mai degrabă decât în alta se face în lumina unui calcul economic prospectiv: el anticipează cererea consumatorilor în coordonatele sale concrete cantitative și calitative, prețul pe care aceștia ar fi dispuși să îl plătească în schimbul bunului oferit, pentru ca apoi să liciteze pentru factorii de producție necesari, în limita produsului valoric marginal actualizat sperat de pe urma lor.

Important de menționat este că toți antreprenorii privați își fundamentează cererile lor de achiziționare de factori de producție pe *propriile anticipări ale cererilor viitoare ale consumatorilor*. Amendarea *ex post* a proiectelor investiționale de către cumpărătorii pe piață a luat numele de „suveranitatea consumatorului”, care nu exprimă altceva decât legătura necesară ce există între producție și consum. Astfel, profitul obținut de către antreprenorul care a anticipat mai bine decât competitorii săi este considerat o „dovadă” a satisfacerii dorințelor consumatorilor, după cum pierderea indică faptul că dorințe mai urgente și care puteau fi îndeplinite cu respectivii factori de producție au rămas nesatisfăcute⁹¹. Profitul dovedește astfel faptul că antreprenorul a anticipat mai bine decât alții doar într-un cadru al respectării drepturilor de proprietate, pe o piață liberă. De pildă, pe o piață obstrucționată, prin acordarea unor privilegii de monopol, veniturile superioare pe care le obțin producătorii privilegiați nu sunt corelate cu satisfacția consumatorilor. În acest caz, sursa veniturilor mai mari decât altminteri, adică pe o piață liberă, este rezultatul restrângerii competiției ca urmare a intervenției statului.

În aceste împrejurări, achiziționarea inițială a factorilor de producție se face apelându-se la fonduri care, în viziunea libertarianului Murray N. Rothbard, sunt obținute prin agresiunea statului, sub forma impozitării - taxării și/sau a inflației, datorate tipăririi de monedă sau expansiunii creditului⁹², ceea ce echivalează cu negarea, de la bun început, a dreptului legitim al proprietarilor de a-și utiliza resursele bănești conform propriilor dorințe, în limitele respectării dreptului legitim de proprietate al celorlalți. Cu

---

⁹¹ Vezi Ludwig von Mises, *Profituri și Pierderi. Natura economică a profiturilor și a pierderilor*, p. 109

⁹² Vezi, de exemplu, Murray N. Rothbard, *op. cit.*, p. 177

resurse monetare reduse prin impozitare, respectiv a căror putere de cumpărare a fost nejustificabil economic și etic diminuată în condițiile inflației, individul poate să cumpere mai puține bunuri și servicii decât altminteri. Alegerea pe care el o realizează în noile condiții nu demonstrează adevăratele sale preferințe, adică acelea ce ar fi fost manifestate în acțiune, prin alegere pe piață, în absența agresiunii statului. Noua configurație a pieței, rezultată în urma redistribuirii avuției, care însoțește în mod necesar impozitarea și inflația nu este, așadar, etic justificabilă, din moment ce chiar agresiunea statului nu poate fi justificată etic, și nici din punct de vedere economic ea nu reflectă dorințele consumatorilor. Hans-Hermann Hoppe remarcă fenomenul „alocării defectuoase a factorilor de producție, ce rezultă din decizia de a acorda statului dreptul special de a apropria venituri în mod non-contractual...”⁹³. Așadar, problema etică, agresiunea statului, generează condițiile propice pentru manifestarea unei probleme economice, absența testului profitului și al pierderii în alocarea factorilor de producție.

Întrebarea care se ridică acum este următoarea: este posibil ca firmele de stat să ofere bunurile cerute de consumatori, făcând abstracție de situația inițială de agresiune? Adică, se pot integra ele pe piață, supunându-se în mod voluntar, asemenea firmelor private, principiului suveranității consumatorului? Răspunsul dat acestei întrebări trebuie să țină cont, în primul rând, de faptul că modalitatea în care firmele de stat se finanțează le distanțează de cele private. O firmă privată își continuă activitatea atâta timp cât reușește să vândă bunurile produse la prețuri care să îi acopere cheltuielile și/sau să convingă investitori privați să își riște capitalul propriu. Firma de stat nu se află sub imperiul acelorași constrângeri, întrucât ea beneficiază, pe de o parte, în majoritatea cazurilor, de o poziție privilegiată, grație barierelor la intrare pe o piață, pe care le pune statul în calea firmelor private potențiale care ar dori să intre pe acea piață. Pe de altă parte, pierderile suferite sunt acoperite de către stat apelând la aceleași mijloace agresive.

Mecanismul propriu pieței prin care producătorii privați își ajustează producția la cererea anticipată a consumatorilor poartă numele de calcul economic. Firmele de stat, care activează într-un mediu de piață, beneficiază de o posibilitate limitată de a apela la acest instrument, la calculul economic. Pe piață se formează prețuri de piață pentru

---

⁹³ Hans-Hermann Hoppe, *A Theory of Socialism and Capitalism*, p. 171

factorii de producție, ceea ce reflectă costurile de oportunitate ale utilizării lor într-un anumit proces de producție. Firmele de stat își pot calcula astfel o parte din costurile utilizării resurselor. Pornind de la acest fapt, Murray N. Rothbard apelează la conceptul de „insule de haos calculațional”⁹⁴, pe care îl utilizează pentru a desemna abdicarea firmelor de stat de la principiul servirii consumatorilor. Iar Hans-Hermann Hoppe explică arbitrariul alocării resurselor de către stat: „Fiind diferit de firmele obișnuite prin aceea că i se permite să obțină venituri prin mijloace non-contractuale, statul nu este forțat să evite pierderile dacă dorește să supraviețuiască, așa cum trebuie să facă restul producătorilor. Mai curând, pentru că îi este îngăduit să stabilească impozite și reglementări, statul este în poziția de a determina unilateral dacă să subvenționeze sau nu, în ce măsură și pentru ce perioadă de timp propriile activități productive. De asemenea, statul poate decide unilateral ce competitor potențial poate să concureze cu el. În esență, aceasta înseamnă că statul devine independent de criteriul cost-profit. Dar dacă nu mai este forțat să testeze continuu prin acest criteriu diferitele utilizări pe care le dă resurselor, adică dacă nu mai este nevoit să își reajusteze cu succes alocările resurselor la schimbările în cererea consumatorilor pentru a supraviețui ca producător, atunci succesiunea deciziilor alocative în întregul ei poate fi privit ca un proces decizional arbitrar, irațional”⁹⁵. Totodată, Hans-Hermann Hoppe subliniază că alegerea pe criterii politice, în mod democratic sau autocratic, nu rezolvă arbitrariul alocării resurselor de către stat, *din punctul de vedere al consumatorilor*, chiar dacă se presupune că obiectivul îl constituie satisfacerea celor mai urgente trebuințe ale acestora.

În același timp, Hans-Hermann Hoppe arată că scăderea generală a calității bunurilor în sistemul „productiv” de stat își găsește explicația în independența dintre eforturile productive și veniturile obținute. Pentru firma privată, îmbunătățirea calității produsului nu reprezintă altceva decât o tactică de diferențiere a produselor sale și de atragere a consumatorilor. Astfel, el scrie: „O firmă este dependentă, pentru continuarea existenței sale, doar de achizițiile voluntare ale consumatorilor, deci nu există pentru o firmă capitalistă nici un standard de calitate definit arbitrar (inclusiv așa-numitele standarde științifice sau tehnologice de calitate) de către un pretins expert sau comitet de

---

⁹⁴ Vezi Murray N. Rothbard, *op. cit.*, p. 180

⁹⁵ Hans-Hermann Hoppe, *op. cit.*, p. 170

experți. Pentru ea, nu există decât calitatea așa cum este percepută de consumatori”⁹⁶. Calitatea bunului este, prin urmare, o caracteristică a acestuia, care este selecționată pe piață, iar îmbunătățirea ei, o consecință a concurenței în sens larg, catalactic, care se desfășoară pe piață. Implicarea statului semnifică cel puțin o reducere a concurenței, dacă nu eliminarea ei completă în anumite sectoare. Dispare incitativul specific producătorilor privați de a oferi consumatorilor combinația preț – calitate agreată de către aceștia, după cum dispare și mecanismul de selecție propriu pieței. În acest sens, Hans-Hermann Hoppe subliniază: „În consecință, ei [administratorii întreprinderilor de stat – n. ns.] vor tinde să dedice relativ mai puține eforturi pentru a produce produse de calitate, și mai mult timp și efort vor fi dedicate pentru a face ceea ce lor, dar nu în mod necesar și consumatorilor, le-ar plăcea să se întâmple. Numai dacă cei ce lucrează la stat ar fi supraoameni sau îngeri, în timp ce toți ceilalți ar fi oameni obișnuiți, inferiori lor, rezultatul ar putea fi unul diferit”⁹⁷. Problema principală în ceea ce privește calitatea scăzută a bunurilor produse în întreprinderile de stat nu ține însă de calitățile morale sau general umane („supraoamenii sau îngerii” la care face referire autorul) ale administratorilor acestora, cum pare să sugereze Hans-Hermann Hoppe. În fond, chiar dacă ar fi supraoameni sau îngeri și chiar dacă nu ar mai urmări interesele îngust economice, pecuniare, administratorii întreprinderilor de stat tot nu ar putea să determine *ex post* care este calitatea bunurilor dorită de către consumatori. Ar putea, în cel mai bun caz, să mențină standardele de calitate, fără ca acest lucru să semnifice prea mult în raport cu *viitoarele* preferințe ale consumatorilor. Determinarea calității bunurilor, menționează Murray N. Rothbard, este, asemenea prețului, o chestiune de calcul economic și de testare pe piață, nu de incitative⁹⁸. Nu este vorba, în realitate, doar de scăderea calității produselor, ci de neadecvarea acesteia, alături de preț, cantitate, tipuri de bunuri, la cererea consumatorilor.

Proprietatea publică se află, în realitate, sub controlul administratorilor, al decidenților politici, iar accesul la această proprietate și menținerea controlului asupra ei nu s-a făcut pe una din căile etic acceptabile: apropiere originară prin delimitare,

---

⁹⁶ *Ibidem*, p. 171-172

⁹⁷ *Ibidem*, p. 173

⁹⁸ *Vezi* Murray N. Rothbard, *The End of Socialism and the Calculation Debate Revisited*, în *The Logic of Action One*, Edward Elgar, Cheltenham, U.K., 1997, p. 409

producție prin utilizarea unor resurse legitim apropiate, schimburi voluntare, cadouri, așadar, ea nu poate fi considerată proprietatea legitimă a acestor gestionari. Peter Boettke observă că Murray N. Rothbard redefinește proprietatea în termeni de control. Astfel, acesta din urmă scrie: „Dacă toți factorii de producție și toate resursele sunt complet *controlate* de către stat, contează prea puțin dacă statul, din punct de vedere legal, *deține în proprietate* aceste resurse. Într-adevăr, proprietatea înseamnă control, și dacă proprietarul nominal este în mod coercitiv lipsit de control, rezultă că cel care controlează este adevăratul proprietar al resursei”⁹⁹.

Nu trebuie omise nici problemele legate de durata de gestionare a resurselor în cazul proprietății private și al celei de stat, având în vedere că procesul democratic al alegerilor periodice impune o perioadă de gestiune limitată și necunoscută, în principiu. În primul caz, proprietarul legitim, ale cărui drepturi de proprietate sunt recunoscute ca atare, alocă intertemporal de așa manieră resursele sale, încât să maximizeze, *ceteris paribus*, atât veniturile prezente, cât și suma veniturilor viitoare actualizate anticipate, pe care speră că le va obține de pe urma utilizării lor. Cazul unui administrator de întreprindere de stat este diferit. În cadrul întreprinderilor de stat pe o piață obstrucționată, directorii/gestionarii acestora nu își pot apropria decât o parte din veniturile obținute. În cazul lor, datorită absenței drepturilor de proprietate, lipsește incitativul alocării intertemporale a resurselor, în lumina calculului economic și a anticipărilor cu privire la configurația viitoare a pieței. Asemenea conducătorilor aleși într-o democrație¹⁰⁰, ei își pot apropria doar venituri prezente, multe obținute pe calea supradimensionării costurilor întreprinderii, manifestând, *ceteris paribus*, o sporire a ratei efective a preferinței de timp, cu alte cuvinte, aceste cheltuieli, neputând fi investite, sunt destinate consumului. Întrucât aici nu operează criteriul profitului și al pierderii, aceste cheltuieli nejustificate, de sporire a confortului, de exemplu, ș.a., nu pot fi identificate și

---

⁹⁹ *Idem, Man, Economy, and State*, p. 905

¹⁰⁰ *Vezi*, de exemplu, Hans-Hermann Hoppe, *The Political Economy of Monarchy and Democracy*, în *Journal of Libertarian Studies*, vol. 11, nr. 2 (Summer 1996); *idem, Democracy. The God that Failed*, Transaction Books, New Brunswick, 2001

imputate; mai mult, nu *putem* să stabilim măsura în care aceste cheltuieli sunt nejustificate¹⁰¹.

Pe o piață liberă, pierderea ne indică faptul că factorii de producție au fost supraevaluați în raport cu bunul produs; dacă se menține anticiparea cererii viitoare, se impune, așadar, o reducere a costurilor. Toate cheltuielile publice, implicit și cele destinate achiziționării factorilor de producție pentru sectoarele de stat, tocmai pentru că nu vizează satisfacerea cererii consumatorilor, ci respectarea unui plan stabilit în mod aleator, sunt privite de către economiștii austrieci ca fiind cheltuieli de consum. Murray N. Rothbard ajunge la aceeași concluzie ca Jean Baptist Say¹⁰², aplicând consecvent conceptul de investiție. „Investiția, precizează Murray N. Rothbard, are loc atunci când bunurile de producție sunt cumpărate de antreprenori nu pentru propria satisfacere sau utilizare, ci doar pentru a le reconfigura și a le revinde altora – în cele din urmă consumatorilor. Statul redirecționează însă resursele societății pentru atingerea *propriilor* obiective, alese de el însuși și susținute prin forță”¹⁰³.

În condițiile pieței libere, putem vorbi despre o alocare intertemporală a resurselor, guvernată de același principiu al calculului economic, ținând cont de anticiparea condițiilor viitoare ale pieței, și despre o suveranitate intertemporală a consumatorilor. Chestiunea nu este legată atât de conservarea resurselor, cu accente ecologiste, cât de aceeași adecvare a structurii capitaliste a producției la consum¹⁰⁴. Astfel, economiștii austrieci critică atât încercarea statului de „impulsionare” a

---

¹⁰¹ Vezi Armen Alchian, *Competition, Monopoly and the Pursuit of Money*, în *Economic Forces at Work*, Liberty Press, Indianapolis, 1977, p. 164-165; de asemenea, George H. Hildebrand deduce din incitativile politice de urmărire a beneficiilor, în condițiile neglijării costurilor, „legea expansiunii politice auto-întreținute”, ceea ce, în literatura austriacă, poartă numele de dinamica statului – sau a intervenționismului. George H. Hildebrand, *op. cit.*, p. 25.

¹⁰² Vezi Jean-Baptiste Say, *Traité d'économie politique, ou simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent et se consomment les richesses*, sixième édition, Guillaumin, Libraire, Paris, 1841, cap. VI-XI.

¹⁰³ Murray N. Rothbard, *Power and Market*, p. 173.

¹⁰⁴ Hans-Hermann Hoppe subliniază: „În special, proprietatea privată este o instituție prin care este stabilită o inițiativă de a ajusta eficient gradul de conservare sau de consum al unei cantități date de capital dintr-un domeniu specific de producție la schimbările anticipate ale prețului”. Hans-Hermann Hoppe, *A Theory of Socialism and Capitalism*, p. 174

investițiilor pe calea reducerii ratei dobânzii de piață, care, dacă nu este anticipată corect de către antreprenori, poate declanșa un ciclu al afacerilor¹⁰⁵, cât și acțiunile ecologiste de conservare a resurselor, prin diverse măsuri de împiedicare a utilizării prezente a acestora¹⁰⁶.

Proprietatea publică se caracterizează prin imposibilitatea vânzării „acțiunilor” asupra ei¹⁰⁷, ceea ce echivalează cu a spune, în termeni misesieni, că lipsește dreptul la auto-determinare¹⁰⁸ sau, cu alte cuvinte, de a secesiona la nivel individual, de a te bucura de avantajele cooperării sociale pur voluntare, fără a fi supus în continuare impozitării etc. Prin urmare, subliniază Armen Alchian, proprietatea publică are un caracter coercitiv¹⁰⁹. Putem considera că proprietatea publică va fi însoțită de efectele asociate fenomenului de „tragedie a comunelor”, cu precizarea că nu proprietatea comună în sine este cea care declanșează fenomene negative, ci „proprietatea” comună, în sens de control, menținută prin coerciție.

Dinamica selecției politice este și ea diferită de procesul de selecție ce se derulează pe piață. Piața nu garantează satisfacerea celor mai urgente nevoi ale consumatorilor, dar ea pune la dispoziția antreprenorilor-capitaliști un instrument, calculul economic, indispensabil alocării adecvate a factorilor de producție. În plus, actele de cumpărare ale indivizilor vor opera în mod necesar o distribuire a veniturilor în conformitate cu capacitatea antreprenorilor de a fi estimat corect preferințele consumatorilor. Astfel, antreprenorii care au făcut estimări comparativ mai bune decât ale altora vor încasa profituri, care le vor permite, eventual, continuarea activității productive pe noile coordonate ale cererii viitoare anticipate. Dimensiunile proprietății celor ce au suferit pierderi sunt acum diminuate; ei se vor putea implica într-o activitate productivă în măsură mai redusă, comparativ cu situația în care ar fi estimat corect cererea, sau vor trebui să renunțe la orice investiție. Prin intermediul alegerilor libere ale consumatorilor

---

¹⁰⁵ Vezi Ludwig von Mises, *Human Action*, p. 535-583

¹⁰⁶ Murray N. Rothbard, *op. cit.*, p. 63-70

¹⁰⁷ Armen Alchian, *Some economics of property rights*, în *Economic Forces at Work*, Liberty Press, Indianapolis, p. 138

¹⁰⁸ Ludwig von Mises, *Liberalism*, p. 97

¹⁰⁹ Armen Alchian, *op. cit. în loc. cit.*, p. 139

se produce astfel o selecție a celor mai buni antreprenori pe piață¹¹⁰. Sunt avute în vedere, desigur, calitățile antreprenoriale anticipative, dovedite prin obținerea unor profituri. Firește, obținerea unor profituri substanțiale în trecut nu reprezintă o garanție pentru estimarea viitoare corectă, dar piața îi elimină, în urma unui proces *permanent* de selecție, pe antreprenorii care au anticipat eronat.

În sectorul întreprinderilor de stat nu operează același principiu, al „suveranității consumatorilor” și al selecției pieței, ci criteriile concurenței politice, în cadrul căreia se recurge la mijloace politice¹¹¹. Principiul director al mijloacelor politice este agresiunea, spre deosebire de mijloacele economice, care presupun obținerea de venituri prin non-agresiune, prin integrarea în rețeaua de schimburi voluntare. Consecința specializării în obținerea de mijloace politice este dezvoltarea unor trăsături incompatibile cu interacțiunile pașnice ale pieței, tendința de sporire a mecanismului agresiv-redistributiv.

Firește, simpla concurență nu este suficientă pentru a explica efectele economice benefice care i se atribuie în general, de exemplu, o ofertă de bunuri economice variată și în creștere, tendința de scădere a prețurilor etc. Acestea sunt rezultatele unei concurențe derulate pe piața liberă, cadrul general al libertății, ale implicării neîngrădite în orice sector cu resursele pe care le au proprietarii la dispoziția lor.

Condițiile de obținere a venitului/profitului își pun astfel amprenta asupra tipului de antreprenor selectat. Dacă pe piața liberă rezistă tipul de antreprenor inovator, care participă la cooperarea socială, în schimb, în condițiile unei piețe obstructionate, privilegiile de monopol determină un tip de antreprenor „nomenclaturist”, accesarea în socialism la poziții de conducere în întreprinderile de stat a persoanelor obediente față de planificarea trasată, a așa-numitului antreprenor „rutinier”¹¹². Important este faptul că

---

¹¹⁰ Vezi, de exemplu, Ludwig von Mises, *Profituri și pierderi. Natura economică a profiturilor și a pierderilor*

¹¹¹ Să amintim aici că termenul de „mijloace politice”, pus în contrast cu „mijloacele economice”, este preluat și utilizat ca atare de economiștii austrieci de la Franz Oppenheimer.

¹¹² Pentru această clasificare, vezi Pascal Salin, *Libéralisme*, Editions Odile Jacob, Paris, 2000, p. 130-131. Caracterizarea lui Pascal Salin nu acoperă niște tipuri ideale, ci descrie mai degrabă niște tendințe, suficient de ilustrative pentru ideea transmisă, dar care pot admite niște rectificări. De pildă, el menționează printre relațiile privilegiate pe care le întreține antreprenorul nomenclaturist cu puterea politică și administrativă scutirile de

posibilitatea de a obține un profit, acționând în calitate de antreprenor politic, este prezentă inclusiv într-un context al echilibrului general, cu alte cuvinte atunci când toate oportunitățile de a realiza schimburi voluntare au fost exploatare¹¹³, întrucât ea se realizează prin recursul la agresiune, „transferul forțat al resurselor de la o persoană la alta”¹¹⁴.

Argumentul incitativelor joacă un rol mai puțin important în demonstrația misesiană a imposibilității calculului economic în socialism. Murray N. Rothbard consideră că, până la Ludwig von Mises, problema incitativelor fusese recunoscută atât de ne-socialiști, cât și de socialiști¹¹⁵. Dacă înțelegem incitativele, în sensul de incitative de a obține profit, ca decurgând în mod firesc din proprietatea privată, atunci argumentul incitativelor este subiacent celui al absenței proprietății private. De fapt, nu lipsa ca atare a incitativelor este deplânsă în socialism, de vreme ce, cu fiecare acțiune, individul urmărește o îmbunătățire contrafactuală a bunăstării sale, stimulentele de a obține profit (psihic) este permanent prezent. În socialism și, cum am arătat mai sus, pe o piață obstrucționată de intervenția statului, nu se mai îndeplinesc acele condiții ale „armoniei intereselor”. Dacă, pe o piață liberă, antreprenorul obține profit doar în condițiile în care reușește să îi servească pe consumatori mai bine decât ceilalți, în socialism sau în condițiile intervenționismului statal, profitul nu mai reflectă satisfacerea celor mai urgente nevoi ale consumatorilor. Socialismul se confruntă cu problema suplimentară a calculului economic, profitul având aici mai degrabă o dimensiune noncuantificabilă. În intervenționismul statal, de asemenea, profitul obținut, în sens contabil aici, de diferență între venituri și cheltuielile de producție, nu este atribuit capacității mai mari a bunurilor de a-i mulțumi pe consumatori, ci abilității politice de a deriva foloase din privilegiul de care se bucură directorul de întreprindere.

---

taxe, considerând că acest tip de antreprenor este un „factor de subdezvoltare”. După cum ne atenționează însă Murray N. Rothbard, în *Power and Market* (la p. 140), scutirile de taxe și impozite nu reprezintă altceva decât reducerea agresiunii la care sunt supuși unii indivizi, dacă acceptăm perspectiva libertariană potrivit căreia impozitele și taxele percepute de către stat sunt încălcări ale proprietății private legitime.

¹¹³ Randall Holcombe, *Political Entrepreneurship and the Democratic Allocation of Economic Resources*, în *Review of Austrian Economics*, vol. 15, nr. 2/3, 2002, p. 143

¹¹⁴ *Ibidem*

¹¹⁵ Murray N. Rothbard, *The End of Socialism and the Calculation Debate Revisited*, p. 408

În analiza privilegiilor de monopol, de asemenea, observăm această incongruență dintre obținerea unui profit și servirea consumatorilor. Privilegiul de monopol, care este echivalent cu îndepărtarea tuturor sau a unei părți dintre competitorii potențiali, conduce la încasarea unor venituri superioare celor ce ar fi fost obținute pe o piață liberă. Cum aceste sume adiționale sunt obținute în condiții de reducere monopolistă¹¹⁶ a producției și de sporire, în consecință, a prețului, dincolo de nivelul ce ar fi fost obținut pe piață, nu le putem atribui servirii consumatorilor.

Prin urmare, incitativul de a obține un câștig, un profit, există întotdeauna, este coextensiv acțiunii umane, însă doar pe o piață liberă urmărirea interesului personal nu aduce un prejudiciu intereselor semenilor, ci, pe calea cooperării sociale în condițiile create de diviziunea muncii, contribuie, dimpotrivă, la sporirea bunăstării celorlalți, manifestată *ex ante* în alegerea lor; neparticiparea la cooperarea socială este compatibilă cu armonia socială, cu nonconflictul. Iar „modul în care antreprenorul acționează la un anumit moment și loc, menționează William J. Baumol, depinde în mod covârșitor de regulile prevalente ale jocului – de structura de recompense din economie”¹¹⁷. Dar el se poate comporta distructiv față de proprietatea și bunăstarea celorlalți, în momentul în care recurge la ceea ce Murray N. Rothbard, de pildă, numea „mita ofensivă”, ca subspecie a *rent seeking*-ului.

Implicarea benefică sau, dimpotrivă, nefastă, a antreprenorului poate fi stabilită doar dacă privim prin lentila etică la caracterul activității sale. Astfel, inovația, subliniată de Joseph A. Schumpeter ca metodă de ieșire din echilibru și, implicit, ca situație preferabilă acestuia – altminteri, care ar fi motivul aplicării inovației, dacă nu sporirea comparativă a bunăstării –, poate îmbrăca multiple forme, unele dintre ele compatibile cu etica non-conflictuală a proprietății private, iar altele creatoare de conflict. Referindu-se la multitudinea formelor pe care le cunoaște inovația, Joseph A. Schumpeter amintește „Introducerea unui nou bun ... sau a unei noi calități a unui bun. Introducerea unei noi metode de producție ... Inaugurarea unei piețe noi ... Accesul la o nouă sursă a unei

---

¹¹⁶ În sensul rothbardian al termenului, de privilegiu de monopol acordat de către stat.

¹¹⁷ William J. Baumol, *Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive*, în *The Journal of Political Economy*, Vol. 98, 5, partea I (Oct., 1990), p. 894

materii prime sau produse semi-fabricate ... Un nou tip de organizare economică”¹¹⁸. Toate acestea nu reprezintă, în sine, contribuții la creșterea prosperității, dintr-un punct de vedere *ex ante*, decât dacă presupun derularea unor schimburi voluntare și existența calculului economic, ca instrument de stabilire a adecvării sau inadecvării investiției.

Absența calculului economic aruncă întreaga intervenție a statului în zona arbitrariului. Astfel, întreaga arie de argumente neoclasice pe care se clădește intervenția statului, de pildă, teoria bunurilor publice, suferă de o contradicție internă: anularea posibilității recurgerii la calcul economic, pe baza căruia e posibil să stabilim care dintre cele două căi de furnizare a bunului, piața sau statul, este cea adecvată atingerii scopului.

2.5 Parteneriatul public - privat: soluție *second best*?

În literatura economică, soluțiile de realizare a unor obiective de stat, ca, de exemplu, a unei șosele, apelând, eventual în urma unei licitații, la o firmă privată care acționează pe piață par să fie apreciate. Bruce L. Benson, de pildă, scrie despre efectele favorabile asociate organizării apărării cu ajutorul unor firme private de pază în Statele Unite¹¹⁹. În spatele acestei soluții *second best* se află o serie de presupuziții mai mult sau mai puțin întemeiate, sperându-se într-o prelungire dincolo de spațiul strict al pieței a unui anumit comportament economic.

Există, în plus, o problemă de terminologie: numim întreprindere privată o organizație care își obține în mod voluntar resursele pe piață, apelând doar la mijloace economice, aflate în total acord cu respectarea drepturilor de proprietate și cu servirea consumatorilor. În cazul contractării unui proiect de stat, firma respectivă nu poate fi încadrată în categoria agresorilor, din moment ce ea nu a inițiat violența împotriva resurselor bănești ale contribuabililor, însă nici nu putem să o vedem supusă aceluiași constrângeri existente pe o piață liberă. Incitativul este aici de a răspunde exigențelor stabilite de birocrăția statului, nu de a servi consumatorii. Rămâne în favoarea lui un

---

¹¹⁸ Joseph A. Schumpeter, *The Theory of Economic Development*, p. 66

¹¹⁹ Vezi Bruce L. Benson, *To Serve and Protect. Privatization and Community in Criminal Justice*, New York University Press, New York and London, 1998

argument mai slab, cu nuanță psihologică, anume că, în urma competiției pe piață, s-a dezvoltat în firmă un comportament responsabil, care se va reflecta și în realizarea proiectului de stat, cu toate că incitativele pentru formarea și menținerea lui lipsesc. În cazul unei firme de stat, ale cărei comenzi sunt întru totul în afara mecanismului pieței, incitativele sunt, dimpotrivă, contrare servirii consumatorilor.

Din punct de vedere etic, plata către o firmă privată care a realizat un proiect de stat ar putea fi asimilată apropierea originară a unor resurse bănești, ai căror proprietari sunt necunoscuți. Nu mai există legătura între plată și satisfacerea unor dorințe ale consumatorilor legitimi, incitativul profitului fiind astfel mult diminuat. Un alt doilea argument care pledează pentru implicarea firmelor private este cel al calculului economic. În cazul de față, simpla existență a unor firme private reflectă prezența pe piață a unor prețuri pentru factorii de producție, prețuri care sunt utilizate de către firmă pentru a aprecia rentabilitatea implicării în proiectul de stat. Dar la aceste costuri, ca ancore ale realizării unui cvasi-calcul economic, pot apela și firmele de stat, în cazul în care există pe piață și firme private. Speranța unei contagiuni pozitive în sectorul de stat din partea firmelor private este uneori infirmată istoric, mai cu seamă atunci când acestea se implică pentru o perioadă mai îndelungată în proiecte de stat și manifestă tendința de a solicita din partea statului privilegii speciale.

Incitativele firmelor de obținere a produselor în condiții economice și, implicit, de servire a consumatorilor sunt legate de structura pieței, de libertatea lor de a cumpăra sau nu un anumit produs. Apelul la firme private nu rezolvă problema principală a sectorului de stat, obținerea resurselor bănești pe cale agresivă, prin inflație și impozitare, monopolizarea unor sectoare, ceea ce conduce la împiedicarea demonstrării în acțiune a preferințelor reale, în absența coerciției, ale indivizilor.

„Eficiența” mai ridicată a firmelor altminteri private plătite din bani publici se sprijină pe argumente slabe. Independent de incitativele, de psihologia, de tehnologia dezvoltată pe piață, întrebarea economică esențială este următoarea: reprezintă utilizarea prezentă dată factorilor de producție cea întrebuintare care acoperă costurile de oportunitate? Cu alte cuvinte, din punct de vedere al calculului economic, este aceasta cea mai dezirabilă alegere dintre alternativele de alocare a factorilor de producție?

Răspunsul este negativ, din moment ce nu există un preț al pieței pentru produs, chiar dacă există prețuri în utilizările alternative productive.

Mai mult, chiar dacă am putea demonstra că, din punct de vedere economic, este o soluție mai rentabilă decât soluția pe deplin publică, de aici nu rezultă că este o măsură justificabilă din punct de vedere etic. În analiza economică, nu punem sub semnul întrebării obiectivele, ele sunt date, cercetăm doar adecvarea mijloacelor la scopuri. Poate fi vorba despre urmărirea unor obiective care presupun încălcarea drepturilor de proprietate legitime, *i.e.* așa cum sunt acestea definite de teoria liberală/libertariană a apropiierii originare și a dreptului la resursele corporale proprii. În acest caz, analiza economică trebuie privită într-o perspectivă mai largă, etică. De pildă, pot exista schimburi contractuale criminale pe piață, încălcarea proprietății de către indivizi, nu instituțional, de către stat. În acest caz, este posibil un calcul economic, dar contextul agresiv ridică probleme suplimentare: este posibil să vorbim despre eficiență, bunăstare într-un cadru al agresiunii, în care unele persoane le agrează pe altele?

Astfel, obiectivele înseși sunt supuse unei investigații de ordin etic, cu alte cuvinte, regulile pe care sunt ținute să le respecte firmele private în colaborarea lor activă cu statul pot fi etic legitime, sau nu. În ultimul caz, de pildă, impunerea respectării unei legi nedrepte – exemplul unui preț maxim – printr-o firmă privată, care, să presupunem, are incitative superioare celor ale unei firme de stat de a asigura aplicarea regulii, nu este deloc „eficientă”, fiind creatoare de conflict social. Mai degrabă ar fi benefic, în sensul de conform cu etica proprietății private, un eșec total al aplicării acestei legi.

2.6 Calculul economic și moneda

Am precizat mai sus că, într-o economie complexă, cum este cea actuală, calculul economic este un calcul monetar. Vom discuta în acest paragraf despre impactul pe care, după cum susțin economiștii austrieci, îl are intervenția monetară a statului asupra calculului economic și în ce măsură anticiparea antreprenorială poate rezolva problemele care apar în aceste împrejurări.

Ludwig von Mises considera, la un moment dat, că în forma actuală calculul economic nu este perfect, întrucât moneda are, la rândul ei, o valoare fluctuantă¹²⁰. Ea nu reprezintă un etalon invariabil în timp și spațiu, care să poată servi drept „etalon al valorii subiective”. Valoarea banilor, puterea lor de cumpărare, este exprimată în raport cu celelalte bunuri și servicii pe piață, nu este exogenă sistemului economic al formării raporturilor de schimb. Ludwig von Mises fixează, în mod eronat, un standard imposibil de atins, față de care identifică apoi imperfecțiunile calculului economic real. Referindu-se la modificarea permanentă a valorii banilor, el scrie: „Nu există nici un mijloc pentru a imuniza vreun mod de calcul economic la influența schimbărilor puterii de cumpărare ale tipului specific de monedă pe care se bazează”¹²¹. În continuare, el precizează: „Dacă comparăm asemenea profituri și pierderi cu rezultatele unui calcul desfășurat pe baza unui tip de monedă a cărei putere de cumpărare să fie supusă unor schimbări mai puțin dramatice, ele ne apar ca imaginare, sau doar aparente. Dar nu trebuie să uităm că asemenea aprecieri sunt posibile numai ca urmare a unei comparații a calculelor de rentabilitate desfășurate pe baza unor tipuri de monede diferite. Cum nu există nimic de felul unei monede cu putere de cumpărare stabilă, asemenea profituri și pierderi aparente sunt prezente indiferent de modalitatea de calcul economic, oricare ar fi tipul de monedă pe care s-ar baza aceasta. Este imposibil să distingem cu precizie între profiturile și pierderile autentice și cele care nu sunt decât aparente”¹²².

Din faptul că moneda nu este un etalon fix al valorii, Ludwig von Mises deduce că „Despre calculul economic se poate deci afirma că nu este perfect”¹²³. Problemată este aici tocmai încercarea lui Ludwig von Mises de a fixa drept etalon al perfecțiunii un sistem imposibil de atins; putem chestiona relevanța unei asemenea comparații¹²⁴. Dar el își modifică poziția, puțin mai departe, atunci când scrie: „Experiența istorică arată că, pentru toate obiectivele practice care țin de gestionarea unei afaceri, aceste metode de calcul sunt întru totul satisfăcătoare. Argumentele teoretice arată că este imposibil să

---

¹²⁰ Ludwig von Mises, *Human Action*, p. 421-422.

¹²¹ *Ibidem*, p. 421

¹²² *Ibidem*

¹²³ *Ibidem*

¹²⁴ Un alt exemplu de aceeași factură, și pe care Ludwig von Mises nu îl acceptă, este modelul concurenței perfecte. Am putea interpreta încercarea lui Ludwig von Mises ca o aplicare a metodei sale a constructelor imaginare.

proiectăm, și cu atât mai puțin să realizăm, o metodă mai bună. În aceste condiții este inutil să numim calculul monetar imperfect. Omul nu are puterea de a schimba categoriile acțiunii umane. El trebuie să-și adapteze comportamentul la acestea”¹²⁵.

Chiar dacă moneda ar avea o valoare constantă, problema pe care o identifică Ludwig von Mises nu este rezolvată. În fond, aprecierea profitului, sau a pierderii, după caz, este rezultatul unei judecăți de ordin antreprenorial. Antreprenorul apreciază care anume a fost costul său, cea mai bună alternativă la care a renunțat, și dacă rezultatul obținut putea sau nu să fie îmbunătățit printr-o alegere trecută diferită. Existența unui etalon fix al valorii nu îl eliberează, așadar, pe antreprenor de „sarcina” de identificare a costurilor de oportunitate, de comparare a veniturilor și a costurilor. Presupunând chiar că moneda are o valoare fixă în timp și spațiu, aceasta nu înseamnă că ea se califică pentru funcția de etalon al valorii subiective a bunurilor. Vom arăta într-un alt context că, datorită preferinței demonstrate în actul alegerii, importanța subiectivă a bunului cumpărat nu poate fi măsurată prin bunul cedat, în cazul economiei monetare, o anumită sumă de bani. Cele două bunuri, cel achiziționat și cel vândut, se află pe poziții diferite pe scara de valori, iar această presupuziție de bază a alegerii umane este independentă de valoarea fixă pe care s-ar întâmpla să o aibă unul dintre ele.

Aprecierea antreprenorială a profitului și a pierderii nu se reduce la aspectul pur matematic, al comparării între două numere cardinale, ci presupune, după cum menționam mai sus, opinia persoanei cu privire la adecvarea/inadecvarea unor opțiuni ale sale. Lucrurile devin și mai clare dacă renunțăm la condiția *ceteris paribus* pe care o presupunem ca fiind îndeplinită ori de câte ori afirmăm că antreprenorul-capitalist este interesat de obținerea unui profit monetar. Dacă includem în analiză și celelalte considerente, exclusiv subiective, ce nu sunt captate de calculul monetar, ca, de exemplu, satisfacție, mândrie, mulțumire etc., ne dăm seama că judecata antreprenorială folosește profitul monetar ca un input, de apreciere a măsurii în care acesta, în lumina celorlalte considerente pur subiective, i-a permis satisfacerea celor mai importante trebuințe.

Valoarea fixă a banilor ar fi compatibilă cu o valoare subiectivă variabilă a bunurilor, urmare a libertății de alegere a individului. Ludwig von Mises percepe o

---

¹²⁵ *Ibidem*, p. 422

diferență între modificarea puterii de cumpărare a banilor, sub incidența schimbării datelor producției pe piață, pe care o consideră a fi de o amplitudine redusă, istoric vorbind, și modificarea puterii de cumpărare indusă monetar, prin intervenția statului. Astfel, el scrie: „Obiectivele calculului monetar sunt de așa natură încât nu pot fi frustrate de inacuratețile provenite din variații lente și comparativ reduse ale puterii de cumpărare”¹²⁶, pe care el le asociază creșterii cantității de monedă-marfă pe piață, în urma activității de minerit și batere de monedă. Diferența majoră între cele două tipuri de variații nu este amplitudinea, determinată de factorii istorici relevanți la un anumit moment, și nici capacitatea antreprenorială de anticipare. În fond, nu există rațiuni suficiente pentru a decreta că variațiile reduse pot fi anticipate, iar calculul economic nu are de suferit, iar cele ample, induse de stat, sunt imposibil sau mai dificil de anticipat. Referindu-se la impactul diferențiat al amplitudinii modificării puterii de cumpărare a banilor, Ludwig von Mises scrie: „Toate cele spuse mai sus se referă doar la banii care nu sunt supuși unor variații rapide și de mare amploare ale puterii de cumpărare induse de monedă. Însă banii supuși unor asemenea variații mari și rapide devin complet inadecvați pentru a fi întrebuințați ca mijloc de efectuare a schimburilor”¹²⁷. El presupune implicit aici o anumită dinamică ascendentă a intervenției monetare și, prin urmare, degradarea crescândă a puterii de cumpărare a banilor, în cele din urmă, prăbușirea monedei. Argumentul său este neputincios în fața unei intervenții „inteligente”, moderate, care ține în frâu creșterea prețurilor. Problema nu este una de ordin economic, variația mai mare sau mai redusă a puterii de cumpărare, diferențiată în funcție de impactul monetar sau dinspre sfera reală, a bunurilor și a serviciilor, ci este de ordin etic. În fond, nu avem nici o garanție că, pe piață, nu se va produce o scădere masivă a puterii de cumpărare a banilor-marfă, datorită descoperirii unor zăcăminte noi de metal monetar, scăderii cantității de bunuri și servicii sau, de dragul argumentului, a unei metode alchimice. În aceste cazuri însă, nu putem vorbi de o redistribuire a avuției, care însoțește în mod necesar intervenția monetară, și nu numai, a statului.

Intervenția statului în sistemul monetar-bancar este concentrată, în prezent, în jurul a două aspecte: primul, calitatea de mijloc legal de plată (*legal tender law*), atribuită

---

¹²⁶ *Ibidem*

¹²⁷ *Ibidem*

exclusiv monedei oficiale, furnizate în regim de monopol de Banca Centrală, ca instituție a statului; al doilea, în sistemul bancar, este vorba despre anularea distincției naturale dintre contractul de depozit și cel de împrumut, fapt care permite practicarea unei rezerve fracționare la depozite, cu alte cuvinte, expansiunea creditului. Ambele modalități de creștere a masei monetare – tipărirea de bancnote și expandarea creditului – au ca efect necesar redistribuirea avuției. Acesta este punctul în care o creștere a masei monetare, inerent inflaționistă, de către stat în sistemul actual cu monedă discreționară se deosebește de creșterea non-inflaționistă a masei monetare, prin descoperirea și exploatarea unor noi zăcăminte de aur pe o piață cu etalon monedă-marfă aur. În ambele situații, creșterea ofertei de bani conduce, *ceteris paribus*, la creșterea graduală, neproportională a prețurilor¹²⁸. Putem vorbi despre redistribuirea avuției doar în cazul intervenției statului, sau, mai bine spus, al prezenței unei încălcări a unor drepturi de proprietate, atunci când avem în vedere criteriile etice de identificare a unei situații de piață care ar fi existat în absența licenței la furt de care se bucură, în mod direct, statul prin monopolul autoacordat al tipării de bani, și privilegiul de monopol de care beneficiază băncile comerciale, care pot deriva venituri suplimentare din practica rezervei fracționare.

În cazul pieței, putem vorbi despre o configurație diferită a prețurilor față de ceea ce ar fi fost în absența modificării acelor condiții care au dus la creșterea masei monetare în mod noninflaționist¹²⁹. Dar în nici un caz nu putem cataloga o asemenea modificare ca „redistribuire”. Termenul de redistribuire implică o alocare care se realizează pe alte considerente decât cele ale pieței libere. Într-o asemenea situație, poate fi identificată conceptual o agresiune, care dă naștere, din punct de vedere economic, unei categorii de

---

¹²⁸ Această propoziție exprimă non-neutralitatea monedei, propoziție liberă de judecăți de valoare, care derivă doar din faptul că moneda reprezintă un bun economic distinct, a cărui prezență afectează avuția unui individ, așadar și scara sa de valori și cererile efective pentru diferite bunuri și servicii. *Vezi*, de exemplu, Ludwig von Mises, *Politici economice. Gânduri pentru cei de azi și cei de mâine*, http://misesromania.org/carti/mis_capitalism/cuprins_miscap.htm

¹²⁹ Cu toate că expresia creștere non-inflaționistă a masei monetare poate părea autocontradictorie, să ne amintim că, din perspective economiștilor austrieci, prin inflație se desemnează creșterea substitutelor monetare fără acoperire în monedă (marfă) propriu-zisă. Într-un sistem cu monedă discreționară de hârtie, orice creștere a masei monetare este inflaționistă.

perdanți, respectiv de beneficiari. În cazul de față, agresiunea se referă la încălcarea dreptului de proprietate al cetățenilor, de a accepta în efectuarea schimburilor și un alt mijloc de schimb decât moneda oferită în condiții de privilegiu de monopol de stat, precum și a dreptului de a produce un astfel de mijloc de schimb concurent. În condițiile expansiunii creditului, sunt încălcate drepturile deponentului, ca în cazul așa-numitelor depozite la vedere, care se apropie cel mai mult de conceptul juridic de depozit, de a beneficia de dispoziția permanentă asupra banilor pe care i-a depozitat, rezerva fracționară împiedicând acest lucru¹³⁰. Este împiedicată, sau cel puțin, datorită incitativelor specifice, derivate din contextul instituțional al cadrului legislativ actual, devine mult mai costisitoare, practic neviabilă, diferențierea produselor bancare¹³¹.

În acest cadru, al unei inflații orchestrate de către stat, fluctuația prețurilor este mult mai probabil să fie mai accentuată decât cu monedă-marfă, furnizată privat. Ludwig von Mises susține că această variație de o mai mare amplitudine a prețurilor distorsionează, inclusiv intertemporal, ceea ce semnifică declanșarea unui ciclu economic, calculul economic. El prezintă un scenariu pe care Jörg Guido Hülsmann îl cataloghează drept „consecinționist”, în sensul că, din anumite condiții ale acțiunii, ale alegerii umane, derivă anumite consecințe necesare. În cazul de față, din expansiunea creditului, cu o scădere artificială a ratei dobânzii, Ludwig von Mises deduce eroarea antreprenorială masivă, care afectează inclusiv dimensiunea intertemporală a alocării resurselor. Jörg Guido Hülsmann precizează că anticiparea antreprenorială poate face față acestei provocări, adică anticiparea corectă este posibilă chiar și în aceste condiții¹³².

Putem conchide că, într-adevăr, anticiparea antreprenorială cu privire la gradul de afectare a prețurilor de intervenția monetară a statului este posibilă teoretic. Practic însă, falimentele în masă care au loc în perioada recesiunilor sunt o dovadă a incapacității antreprenoriale de a face față efectelor acestei intervenții. Istoric, observația lui Ludwig von Mises, că inflația distorsionează calculul economic, rămâne adevărată. Nu avem

---

¹³⁰ Jesus Huerta de Soto, *Money, Bank Credit, and Economic Cycles*, Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama, 2006, p. 1-36

¹³¹ Despre aceasta, vezi articolul lui Jörg Guido Hülsmann, *Has Fractional Reserve Banking Really Passed the Market Test?*, în *The Independent Review*, vol. 7, nr. 3, Winter, 2003.

¹³² *Idem*, *Toward a General Theory of Error Cycles*

criterii operaționale pentru a distinge între falimentele datorate unor erori antreprenoriale care oricum s-ar fi produs în absența intervenției monetare a statului și cele ce au fost „declanșate” de aceasta.

2.7 Calculul economic și bunăstarea socială

Calculul economic este utilizat, în mod explicit, de către unii economiști austrieci, ca, de pildă, Joseph T. Salerno¹³³, și în cadrul preocupărilor referitoare la bunăstarea socială, pentru a dovedi, o dată în plus, eficiența pieței libere în raport nu numai cu socialismul, ci și cu intervenționismul statal, în general. Astfel, dintr-o perspectivă *ex ante*, subliniază Joseph T. Salerno, piața liberă este „pe deplin eficientă”, întrucât alocarea resurselor, realizată de către antreprenori pe baza calculului economic monetar, reflectă preferințele anticipate ale consumatorilor, „la fel cum alegerile unui actor individual conduc la o configurare a utilizării resurselor în acord cu ierarhizarea satisfacțiilor sale anticipate”¹³⁴. De vreme ce, la nivel individual, alegerea are ca rezultat o alocare *ex ante* preferabilă oricărei alte alegeri posibil de realizat, date fiind constrângerile specifice impuse de raritate, tot astfel, la nivel de societate, alocările resurselor respectă preferințele anticipate ale consumatorilor. Important este faptul că această alocare eficientă este strict dependentă de posibilitatea recurgerii la calcul economic. Demonstrația lui Joseph T. Salerno este prezentată ca fiind neutră față de valori, bunăstarea socială pe care o promovează posibilitatea alocării raționale eficiente a factorilor de producție de către proprietarii lor fiind judecată doar în raport cu adecvarea mijloacelor la scopuri. Alocarea *ex ante* eficientă a resurselor pe o piață liberă, întrucât ea se realizează în deplin acord cu preferințele anticipate ale consumatorilor, nu este invalidată de eroarea ce poate să devină evidentă *ex post*, tocmai pentru că, în condiții de incertitudine, nicio instituție umană nu poate garanta absența erorii. În același timp, Joseph T. Salerno subliniază: „Previziunile eronate și malinvestițiile ce caracterizează uneori alegerile antreprenoriale nu constituie o dovadă împotriva eficienței pieței reale;

---

¹³³ Vezi Joseph T. Salerno, *Mises and Hayek Dehomogenized*, p. 130-131

¹³⁴ *Ibidem*, p. 130

piața este eficientă întrucât ea permite indivizilor să calculeze și, în consecință, să aleagă în mod rațional și să se bucure de beneficiile extraordinare descrise de legea avantajului comparativ; ea nu este eficientă pentru că ar oferi o certitudine absolută sau aproximativă cu privire la rezultatele acestor alegeri (posibilitate ce este, de altfel, de asemenea negată persoanelor ce aleg în condiții autarhice)”¹³⁵. Să reamintim că Ludwig von Mises vede legea ricardiană a avantajului comparativ ca pe o situație particulară a unei legi mai generale, pe care o denuște legea asocierii, de ale cărei beneficii ne bucurăm doar dacă aplicăm calculul economic (monetar). Astfel, el scrie: „Dacă nu dorim să abordăm legea costurilor comparative din perspectivele simplificatoare adoptate de Ricardo, atunci trebuie să recurgem fără rezerve la calculul monetar. Nu trebuie să cădem pradă iluziei că este posibilă o comparație între diversele cheltuieli constând în factori de producție de diverse tipuri și outputul constând din produse de diverse tipuri, fără a recurge la calculul monetar”¹³⁶.

Joseph T. Salerno critică, în mod implicit, fixarea echilibrului, sau, alternativ, a gradului de proximitate a pieței de acesta ori a tendinței de echilibrare a pieței, ca etalon al bunăstării sociale, poziție pe care, de altfel, o adoptase el însuși la începutul articolului în care expune argumentul prezentat mai sus.

Alături de argumentul misesian¹³⁷, strict neutru față de valori (*wertfrei*), al inadecvării mijloacelor la scopuri, și de cel etic rothbardian¹³⁸, al transgresării drepturilor legitime de proprietate privată, împotriva intervenției statului în economie, se situează argumentul lui Joseph T. Salerno, construit pe calculul economic și pe suveranitatea consumatorilor. El realizează o diferențiere între două tipuri de consumatori, cei „productivi”, care se încadrează armonios în sfera cooperării sociale, pașnice, își câștigă veniturile prin schimburi voluntare, și cei „neproductivi”, care își procură veniturile pe seama redistribuirii operate de către mecanismul statal. De remarcat aici că numai o parte dintre cei din urmă se încadrează în categoria agresorilor, în sensul că participă nemijlocit la actele agresive de preluare din proprietatea privată a resurselor, ivindu-se astfel

---

¹³⁵ *Ibidem*, p. 130-131

¹³⁶ Ludwig von Mises, *Human Action*, p. 162

¹³⁷ *Idem*, *Politici economice. Gânduri pentru cei de azi și cei de mâine*, cap. *Intervenționismul*

¹³⁸ Murray N. Rothbard, *Power and Market*

categoria de consumatori neproductivi, dar neagresori. Întrucât eficiența *ex ante* a pieței este atinsă în contextul strict al cooperării sociale, iar presupuziția de bază a formării prețurilor de piață pentru factorii de producție este derularea schimburilor în condiții voluntare, rezultă că cererea exprimată de către consumatorii „neproductivi” se distanțează, din acest punct de vedere, de cererea „legitimă” a consumatorilor „productivi”. Alocarea resurselor pentru satisfacerea cererii primilor reprezintă o deviere a lor dinspre susținerea, perpetuarea cooperării sociale către distrugerea acesteia. Esența acestui argument este prezentată cu deosebită claritate de Murray N. Rothbard: „Aceste investiții [realizate din sumele redistribuite – n. ns.] nu reprezintă însă preferințele voluntare ale consumatorilor, ci mai degrabă investiții în ramurile de producție care *nu* sunt agreate de consumatorii *productivi*. Ele reprezintă dorințe nu ale consumatorilor care produc pe piața liberă, ci ale celor care exploatează, hrăniți de coerciția unilaterală a statului. Odată cu eliminarea taxei, producătorii vor fi din nou liberi să câștige și să consume. Noile investiții propulsate de cererile grupurilor ce se bucură de privilegii speciale se vor dovedi *malinvestiții*”¹³⁹.

Privind dintr-o perspectivă dinamică, piața neobstrucționată este eficientă din punct de vedere social, pentru că, prin crearea unei legături motivate economic, dar nu în exclusivitate economic, între producător și consumator, ea oferă incitative de perpetuare a cooperării sociale¹⁴⁰. Actele de intervenție a statului subminează această cooperare socială; oferind, pe calea redistribuției, resurse consumatorilor „neproductivi”, ele oferă producătorilor incitative economice de a produce pentru clasa consumatoare din punct de vedere net de taxe¹⁴¹. Această scădere comparativă a cantității de resurse care sunt alocate pentru satisfacerea celor mai urgente nevoi ale consumatorilor „productivi” este interpretată de către Joseph T. Salerno ca o reducere clară a bunăstării sociale, întrucât, în mod evident, consumatorii „neproductivi” nu fac parte din „social” și nu promovează cooperarea socială, ci o subminează, acțiunea lor fiind, în final, auto-anulantă.

---

¹³⁹ *Ibidem*, p. 98

¹⁴⁰ Joseph T. Salerno, *op. cit.* în *loc. cit.*, p. 131

¹⁴¹ Despre consumatorii de taxe și plătitorii de taxe din punct de vedere net, *vezi* Murray N. Rothbard, *Ethics of Liberty*, p. 176-177; *idem*, *Power and Market* p. 84-85.

Că „suveranitatea consumatorului” nu poate servi drept criteriu al bunăstării sociale fără a ține seama de contextul etic în care se desfășoară acțiunea, se subînțelege dacă ne amintim că, în deplin acord cu încadrarea de către Jean-Baptiste Say a cheltuielilor statului în activitățile consumatoare de resurse, Murray N. Rothbard¹⁴² scrie despre faptul că statul nu produce nimic, ci doar redistribuie ce produce piața. Astfel, aplicând principiul suveranității consumatorilor, fără a ține cont de această distincție dintre consumatorii „productivi” și cei „neproductivi”, ar părea că și statul, în calitate de consumator, este îndreptățit să pretindă o adecvare a alocării resurselor în funcție de propriile sale nevoi.

Cu toate că vorbim despre o „pierdere” suferită de consumatori, ca urmare a anticipării antreprenoriale greșite, în sensul că nu le sunt oferite, în condițiile dezirabile, acele bunuri care ar răspunde celor mai imperioase trebuințe ale lor, consumatorii nu pot fi priviți totuși ca victime, în sens juridic. Lor nu li s-a încălcat nici un drept de proprietate, nu pot pretinde nicio restituție din partea antreprenorilor perdanți. Ludwig von Mises scrie despre paradoxul impozitării, anume că tocmai antreprenorii de succes, care au obținut profituri, ceea ce constituie o dovadă că și-au „servit” consumatorii, sunt impozitați; ar rezulta că trebuie să îi taxăm pe antreprenorii cu pierderi, întrucât aceștia au alocat eronat resursele¹⁴³. Întrebarea este următoarea: cine ar fi îndreptățit să revendice aceste sume de bani, cu alte cuvinte, ale cui drepturi de proprietate au fost încălcate; mai mult, poate statul să acționeze ca agent al acestor prezumtivi consumatori lezați; dacă da, poate el utiliza mijloace, precum polițiști, agenți fiscali, aparat judecătoresc etc., care au apărut și sunt întreținute pe căi ilicite, agresive, prin plata unor taxe obligatorii de către cetățenii-victime? Deoarece nu a fost încălcat dreptul de proprietate al consumatorilor, ei neavând „dreptul de a fi serviți”, nu putem vorbi decât într-un sens metaforic, în acest caz, de consumatori-victime.

Ludwig von Mises nu susține în nici un caz că rezultatul pieței ar fi o alocare a resurselor „bună” în raport cu un bine obiectiv, stabilit de alte științe. El se ferește astfel să emită judecăți de valoare, străine de spiritul teoriei economice, cu privire la

---

¹⁴² *Ibidem*, p. 83

¹⁴³ Ludwig von Mises, *Profituri și pierderi. Natura economică a profiturilor și a pierderilor*

preferințele consumatorilor. Tot ceea ce asigură piața liberă este o alocare a resurselor „corespunzătoare comportamentului consumatorilor, așa cum este evidențiat prin cheltuirea veniturilor lor”¹⁴⁴. Pe piață, antreprenorii sunt subordonați alegerilor consumatorilor.

Din cele de mai sus rezultă că, în acțiunea sa concretă, într-o economie complexă, antreprenorul-capitalist trebuie să facă apel la factori de producție aflați în proprietatea sa sau închiriați, pentru ca, în condițiile de incertitudine coextensive acțiunii sale și întrebuițând instrumentul calculului economic, să-i direcționeze către utilizările cele mai urgent agreate, anticipativ, de către consumatori.

---

¹⁴⁴ *Idem, Human Action*, p. 647.